

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Kandidatexamensarbete, 15 hp

Den hotade marken

- En studie kring de biologiska värdena och bevarandet av
ruderatmark

Jessica Svännel

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) Alnarp
Landskapsarkitektprogrammet
2012-05-23

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Område Landskapsarkitektur

Författare: Jessica Svännel

Titel (sve): Den hotade marken – En studie kring de biologiska värdena och bevarandet av ruderatmark

Titel (eng): The Threatened Land – A study about biological values and the conservation of Brownfields

Nyckelord (6-10 st): Brownfield planning, natur, ekologi, bevarande, förtätning, ruderatmark, föroreningar, Stad, industrier, biologiska värden.

Handledare (SLU/extern): Helena Mellqvist, Område Landskapsutveckling, SLU Alnarp

Examinator (SLU/extern): Erik Persson, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsplanering

Kurskod: EX0650

Omfattning (hp): 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2012

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Framsidans bild: Natur-Park Südgelände, Berlin, Tyskland. Fotot är taget av Jessica Svännel.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammandrag	
Abstract	
Förord	
1 Inledning	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Mål och syfte	7
1.3 Frågeställning	7
1.4 Disposition	8
1.5 Avgränsningar	8
1.6 Material och metod	8
1.7 Begreppslista	11
Del 1	12
2 Industri och natur	12
2.1 Från storhetstid till kulturminne	12
2.2 Miljöhotet och naturskyddet	12
2.2.1 Kontaminerad mark	13
3 Konkurrensen kring marken	14
3.1 Varför förtätning som exploateringsstrategi?	14
3.2 Konkurrensen och möjligheterna med markerna	14
3.3 Hotet mot naturen i staden	15
4 Naturen i staden	16
4.1 En diskussion kring begreppet natur i en urban kontext	16
4.2 Arbetsmetoder för kartläggning och värdering av natur	18
4.3 Ekologiska system i staden	19
4.4 Industrimarkens karaktär och plats i staden	21
4.3.1 Ruderatmarkens biologiska mångfald – två exempel	22
Del 2	25
5 Lagar och styrningar för natur	25
5.1 Naturskyddens historia och prägel på dagens samhälle	25
5.1 Internationella styrmedel, EU och Sveriges Rikes Lag	25
5.2 Naturvårdsverkets och länsstyrelsens roll	27
5.3 Stöd och skydd för ruderatmark i staden	27
5.3.1 Ovanligare men tillämpningsbara skydd	28
5.5 Kommunens syn och arbete med ruderatmark	29
Del 3	33
6 Sammanfattning, slutsats och diskussion	33
6.1 Sammanfattande slutsatser	33
6.2 Diskussion	36
6.2.1 De biologiska funktionerna och värderingen av marken	36
6.2.2 Behovet av människans delaktighet och kunskap	37
6.2.3 Vad talar mot ett bevarande av ruderatmarken?	37
6.2.4 Dagens regler och myndighetsstrukturer	38
6.2.5 Naturskyddens anpassning	38

6.2.6 Svårigheten med generella svar	40
6.3 Avslutande reflektion	40
6.4 Vidare forskningsfrågor	42
7 Referensförteckning	43
7.1 Digitala källor	43
7.1.1 Digitala artiklar och rapporter	43
7.1.2 Webbaserade källor	44
7.1.3 Muntliga källor	45
7.2 Tryckta källor	45
7.2.1 Böcker	45
7.2.2 Tidskrifter	46
8 Bilaga	
8.1 Intervju – Mats Wirén Malmö stad Gatukontoret	
8.2 Sammanställning för analys av intervju - mall	

Sammandrag

Idag, när industriernas storhetstid är över i Sverige, har nya områden för utveckling öppnats upp. Det handlar om ytor som förr tillhörde industrin men idag blivit något som kallas ruderatmark. För att spara på värdefull naturmark utanför städernas gränser väljer många städer att idag förtäta på dessa marker. Ruderatmark benämns även som skräpmark som trots namnet är en yta som ofta innehåller unika habitat för flora och fauna och är en speciell stadsbiotop som bidrar till en rik biodiversitet i städerna. Samtidigt är den i många fall förorenad med gifter och ses som ett hot mot människorna i staden. Ruderatmarkerna är dessutom i allra högsta grad en kulturell betingelse. En allmän uppfattning, bland både tjänstemän och allmänhet, är att dessa marker inte alls fyller något egentligt syfte i staden. Samtidigt oroas ekologer över att dessa originella och unika platser kommer försvinna från städerna. Det finns, när det kommer till planeringen av dessa marker, många motsättningar kring hur platsen ses och vad den har för funktion.

Målet med uppsatsen är att bidra till en förståelse av ruderatmarkens roll för stadens natur och av hur existerande lagar och myndighetsstrukturer kan användas för att bevara ruderatmarken. Det görs genom mestadels litteraturstudier och kompletteras av en ostrukturerad intervju för att fylla i luckor och frågor i studien. Syftet blir därmed att med att bidra till diskussionen för huruvida natur på ruderatmark bör finnas kvar som plats och funktion i staden i vilken intervjun får en centralare del i uppsatsen.

Uppsatsen resulterar i en bred inblick i ruderatmarkens roll och funktion i staden, hur bevarandet av naturvärden i staden ser ut idag och hur framtiden kan komma att behöva se ut. Det kommer visa sig att de biologiska värdena på ruderatmarken är höga, unika och bidrar till en biologisk mångfald i staden. Det kommer också tydliggöras att kunskapen hos såväl planerare och beslutsfattare som allmänheten behöver förbättras om marken ska ha en chans att finnas kvar. Uppsatsen drar slutsatsen att behovet av nya skydd i staden måste utformas. Detta eftersom vi än är kvar i tanken av att naturen inte är påverkad av människan. Trots att många diskussioner säger det motsatta och menar att det idag inte går att hitta natur som inte präglas av kultur. Naturskydden i staden bör därför vara dynamiska, temporära och anpassade till människan. Dessutom, om naturen i staden ska finnas kvar, behöver staden byggas smart och naturen bör därför komma in än tidigare i planeringen. För att det ska byggas smart krävs det en hänsyn för naturen och en helhetssyn av det mosaikmönster som skapar stadens natur innan de specifika platserna kan ses över.

Nyckelord: Brownfield planning, natur, ekologi, bevarande, förtätning, ruderatmark, förorenad mark, stad, industrier, biologiska värden.

Abstract

Today, when the days of glory for the industry is over in Sweden, new places for development have emerged. These places, belonging to derelict industry, are those we today name brownfields. To save valuable nature outside of the city, a lot of cities decide to densify on these derelict lands. The brownfields are however not only a derelict land. It is a place, containing unique habitats for biota and is a special biotope within the city contributing a rich biodiversity to the cities. But at the same time these places often contain contaminated grounds and are therefore a threat against human health. The brownfields are also telling us something about the history and are often a cultural qualification. A common view for general public, as well as officials, is that this land doesn't have a use within the cities. At the same time the ecologists are worrying that these unique places are going to disappear. There are, when it comes to planning of brownfields, strong tensions about how to look at the places and which function they have.

This Paper aims to contribute with an understanding of which role the brownfields have, belonging to the nature within the city. It also aims to contribute with an understanding of how existing laws and authority structure can be used to conserve the brownfields. This is mostly made by literature studies with a complementary interview. The use of the study therefore becomes to conduce conclusions of how nature on brownfields can have a place and function within the city. This is reached by giving the interview a larger part in the paper.

This paper results in a broad insight in which role and function brownfields have, how the protection of natural values is today and how the future might develop. The paper will show that brownfields have high and unique biological values. It will also be shown that these lands contribute a high biodiversity within the city. Further on, it will be pointed out that there is a missing knowledge among planners and decision-makers as well as the public that needs to be improved if the brownfields are going to have a place within the city. This study will also draw the conclusion that the need of new types of protections is desperate. The new protections of nature in the city need to include culture, dynamics and temporal aspects to optimize its functions. The paper will also conclude that there is a big need of smart exploitation and building and that nature should therefore be a part of planning in early stages. This paper also talks for a comprehensive view of the mosaic pattern, characterising the city's nature, before manage specific places.

Keywords: Brownfield planning, nature, ecology, conservation, densification, wastelands, contaminated ground, city, industries, biological values.

Förord

Överallt i staden finns det platser, ibland små, ibland stora, som ser ut att vara övergivna. Lämnade till sitt eget öde. Dessa platser ligger ofta i anknytning till gammal industri, järnvägar, gamla hamnar eller övergivna verksamhetsplatser. Det är mycket spännande platser.

När jag växte upp bodde vi ganska nära ett gammalt sågverk. Det var en plats dit jag och min syster gick för att söka spänning. Den var egentligen inget speciellt men något var det. Vildheten, kanske. Det förbjudna, kanske. Det jag nu i efterhand, när jag tänker tillbaka på mina besök på sågen, inser jag att det kanske var mötet. Mötet mellan växterna och byggnaden. Det mjuka mot det hårda. Men också att jag inte visste någonting om varför det såg ut som det gjorde där.

När jag nu går mot slutet på mitt tredje år på landskapsarkitektutbildningen och jag vet att mitt intresse för ekologin börjar ta form vill jag med uppsatsen ta chansen att undersöka det som ligger mig varmast om hjärtat. Naturen i annorlunda form.

Med det gamla sågverket i bakhuvudet tänker jag ge den här uppsatsen chansen att ge mig svaret på vilka biologiska värden ruderatmark i städerna har och undersöka om de, trots förtätning på agendan, kan ha kvar sin plats och betydelse i städerna som den unika karaktär de har idag.

Stort tack till Mats Wirén på Gatukontoret, Malmö stad, för intervju och tips på vägen. Tack också för det nyfunna intresset jag har fått och säkerligen inte kommer kunna släppa tills frågan är löst. Tack Helena Mellqvist för varje gång du plockat ner mig från himlen, begränsat mig inom vissa ramar och hjälpt mig framåt. Jag vill också tacka Fanny Lundén för genomläsning och kommentarer. Det har gjort det enklare att våga tänka om och skriva rätt. Och tack Johanna, för alla spännande besök på sågen som oftast skrämt livet ur oss men gett upphov till den här uppsatsen.

Jessica Svännel

21 maj 2012 Malmö

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Människorna fortsätter att flytta in i städerna. År 2030 beräknas därför ca 60 % av världens befolkning bo i städer skriver Bolund och Hunhammar (1999, sid. 293). Genom en förtätning, menar Malmö stadsbyggnadskontor (2010), ges städerna förutsättningar att både utvecklas och växa utan att ta värdefull jordbruksmark i anspråk och samtidigt minska de klimatpåverkande transporternas avstånd. Städerna ges en möjlighet att utvecklas socialt, ekonomiskt och ekologiskt på lång sikt. Med förtätning exploateras redan urbaniserade miljöer och innebär att byggmöjligheterna inom utvalda områden blir ekonomiskt viktiga och än mer värdefulla (Malmö stadsbyggnadskontor, 2010, sid. 3-5).

Samtidigt i staden, skriver Kattwinkel m.fl. (2011), återfinns komplexa, mosaikformade naturområden med olika typer av habitat (levnadsmiljöer). Det skapar goda förutsättningar för en rik biologisk mångfald i staden. En rik biodiversitet i städer innebär i förlängningen ett varierande habitatsamhälle inom städerna men också mellan byggnader (Kattwinkel, Biedermann, Kleyer, 2011 sid. 2335).

Ett av de hotade habitaterna, om en förtätning blir aktuell, är industriella ödelandskap. Dessa landskap är, enligt Wheeler (1999), i de flesta fall är tuffa miljöer att leva och verka i för såväl växter som djur. Det är marker som, enligt Wheeler, inte allt för sällan är förorenad eller sparsam i utbudet av levnadsmiljöer. Det är i dessa ovanliga landskap, med helt nya näringsämne- och vattenförhållanden det finns unika växter och djur med höga biologiska värden och som särskiljer sig från städernas biologiska system (Wheeler 1999 sid. 6, 38).

Dessa marker kallas numera ruderalmark och fungerar idag som stadens ingenmansland där planerare vill föräta på områdena, och ekologerna gör allt för att bevara dessa unika platser. Det är på dessa platser lagarna och åsikterna går isär. Utifrån den förutsättningen har jag i den här studien därför valt att undersöka hur framtiden för de biologiska värdena på ruderalmarken ser ut idag.

1.2 Mål och syfte

Målet är att bidra till en förståelse av ruderalmarkens roll för stadens natur och av hur existerande lagar och myndighetsstrukturer kan användas för att bevara ruderalmarken.

Syftet med arbetet är att bidra till diskussionen för huruvida natur på ruderalmark bör finnas kvar som plats och funktion i staden.

1.3 Frågeställning

Den problematik som råder runt ruderalmarken med olika åsikter och lagar som går isär är alla värda en fördjupning för att förstå ruderalmarkens verkliga plats och funktion i staden. De är också viktiga för att svara på hur framtiden kan komma att se ut för de, idag högaktuella, markerna. Den här tidsbegränsade studien kommer dock lägga en betonad tyngd på vilka biologiska värden som finns idag och inte se till exploateringen och förtätningens påverkan för en hållbar framtid. Fokus på de biologiska värdena grundar sig i tanken att det är först innan värdena är borta som valet att värdena är betydande för staden kan göras. Den bild som därför ges i uppsatsen är inte helt sanningsenlig och utforskad när det kommer till andra faktorerers innebörder och påverkan på platserna utan fokuserar på det vi har idag, och hur vi kan förvalta det i framtiden.

Studien frågar sig:

Vilken roll spelar ruderatmarker för naturen i staden och vilka möjligheter finns det i existerande lagar och myndighetsstrukturer att skydda ruderatmark?

1.4 Disposition

För att underlätta studien har arbetet delats in i tre delar.

Del 1 baseras på litteratur som gör ett försök att definiera det biologiska värdet och ruderatmarkens roll som natur. Det görs genom att först definiera hur platserna fick sin plats till en början och vilka hot som finns mot marken. Avsnittet kommer också belysa vilka marker i staden det är som har förtätningspotential samt hur synen på marken kan skifta och konkurrensen om marken ser ut. Vidare i *del 1* kommer studien sträva att hitta svaret till vad det som är som hotas försvinna. Det genom att först se till vad natur i staden kan vara och sedan vilken roll ruderatmarken har som natur i staden. Sist i avsnittet kommer en redogörelse för vilken biologisk mångfald som kan finnas på platserna.

Del 2 försöker ge en inblick i vilka lagar och styrmedel ruderatmarken är under skydd av och baseras på litteraturstudier och en djupintervju med en ekolog på Malmö stad för att se till hur situationen för markerna är idag och vad framtiden kan bringa i verkligheten.

Del 3 innefattar en sammanfattande slutsats av studien, för en diskussion samt ger en reflekterande avslutning av studien. I slutet ställs även frågor för vidare forskning.

1.5 Avgränsningar

Naturdiskussionen kommer att avgränsas till att endast diskutera *natur* i urban kontext. Valet att göra så grundar sig i att begreppet *natur* kan ha många olika synvinklar beroende på vilken skala, utgångspunkt, plats m.m. som råder. Det betyder att en hel uppsats kan läggas på att endast söka svaret på begreppet *natur*. Svaret på vad natur är, har dock för att få ett så sanningsenligt svar som möjligt i uppsatsen, sökts inom olika yrkesgrupper men som alla arbetar med urbana miljöer på olika vis.

I uppsatsen begränsas arbetet till att inte diskutera hur en värdering av natur ska ske, eller vad begreppet innebär. Det görs eftersom även värdering är ett så pass komplext begrepp att det är en uppsats i sig. Begreppet är viktigt i uppsatsen och kommer därför nämnas men inte ges en fördjupning.

1.6 Material och metod

Uppsatsen har utgångspunkt i ett hermeneutiskt förhållningssätt då den kommer röra sig inom humanvetenskapen. Uppsatsens metoder grundar sig till största delen till kvalitativ förståelse- och tolkningssystem vilket präglar hermeneutikens sätta att arbeta enligt Patel och Davidson (2003). Det betyder att sättet att arbeta med informationen till studien är tolkningar av det som lästs. Valet att grunda studien på en hermeneutisk syn är att frågeställningen är av hermeneutisk karaktär med helheter och objekt som måste tolkas. Studien försöker se till en helhet men också utforska delarna som ligger bakom eftersom det, enligt Patel och Davidson (2003), karaktäriserar hermeneutiken. Arbetet strävar därför efter en först objektiv syn som leder vidare till en senare subjektiv på frågan. Uppsatsen strävar efter att belysa det unika i de tolkningar som lyfts fram (Patel, Davidson, 2003, sid 29-30). Det på grund av att uppsatsen av sådant slag att det inte går att se svart eller vitt på frågan vilket det ska respekt för under läsningen.

Litteraturstudier

Uppsatsen grundas i huvudsak på litteraturstudier i form av artiklar, böcker, inventeringar och avhandlingar. Litteraturen kommer att vara både samtida och historisk då det kan vara av värde att veta hur synen på biologiska system och natur utvecklats över tid. Hur värderingen såg ut förr har förmodligen påverkat dagens syn på natur och är därför viktigt i uppsatsen. Litteraturen har sökts via SLU:s databas Primo och är bestående av både svensk och internationell litteratur. Tryckt litteratur har sökts genom Libris (gemensam katalog för bibliotek på högskolor och universitet i Sverige), Lukas (SLU:s bibliotekskatalog) samt Malin (Malmö stadsbiblioteks sökmotor). För att hitta relevanta artiklar användes sökord som definierar frågeställningarna. De sökord som bland annat har använts i sökningen efter litteratur har varit: Ecological, Nature conservation/preservation, Biodiversity, Wastelands, Industry, Brownfield planning, Urban habitats, Derelict land och Urban planning. Utifrån intressanta artiklar har även en undersökning om referenserna i funnen litteratur har varit av intresse och betydelse för arbetet. Om fallet har varit sådant, har även den litteraturen använts. Urvalet av litteratur har därför, enligt Lieberg (muntligen, 2012-03-27), till stor del varit av en snöbollstrategi. Alla källor, oavsett ålder och författare, har angripits med ett källkritiskt medvetande. I så lång utsträckning som möjligt har förstahandskällor använts i uppsatsen men har det varit problem i att hitta viss litteratur har beslutet att använda andrahandskällor gjorts för att inte utesluta viktig information.

Intervjumetod

Uppsatsen innehåller också en kvalitativ djupintervju med en ekolog på Malmö stad då det, enligt Patel och Davidson (2003, sid. 78), möjliggör för intervjupersonen att svara med egna ord. Intervjun kommer vara av ostrukturerad med intention som, enligt Lieberg (muntligen, 2012-03-27), syftar till att fånga personens personliga åsikter och uppfattningar. Urvalsprocessen har grundat sig i att hitta en person med god kännedom kring situationen och som har åsikter kring frågan om hur det fungerar inom kommunen. Valet att därför prata med ekolog har då fallit sig naturligt eftersom det är den grupp som mestadels slåss för bevarade, naturen och har ett tufft arbete med detta inom städer. Intervjun har spelats in på mobiltelefonens inspelningsfunktion vilken sedan har transkriberats. Transkriberingen har därefter skrivits ned och analyserats kvalitativt. För sammanställningen av intervjun har en mall använts, se bilaga 2. Därefter har de kommentarer som varit av värde för uppsatsen sammanfattats. Under intervjun har det funnits guide att följa för att hålla intervjun på rätt spår.

Att arbeta på kommunen innebär att vissa uttalanden kan vara av känsligt slag och uppröra andra läsare. Intervjun har därför skiljt på uttalanden som är genom kommunens arbete och de som är av personligt slag. De gånger samtalet har blivit personliga uttalanden eller inte varit av värde till studien har dessa tagits bort från publicering i uppsatsen.

1.6.1 Metoddiskussion och källkritik

Litteratur

Den information jag har hittat kan säkerligen ifrågasättas om den är fullständig. De synvinklar som återges i uppsatsen är förmodligen inte helt besvarade och vissa kan ha missats. Svårigheten med begrepp beroende på hur marken ses kan vara en bidragande faktor. Det har funnits svårigheter att hitta information eftersom marken kan ses så olika och användas av olika yrkesgrupper vilket kan ha lett till att viktig fakta fallit bort i sökandet.

Då stora delar av studien dock har grundats på litteratur har det varit av betydelse att lägga vikt på en stor mängd referenser för att ifrågasätta vilka värden som finns och hur synen på mark kan

variera. Eftersom syftet i studien var bidra till diskussionen var det av värde att se till många diskussioner av både äldre och nya slag vilket är både en fara och möjlighet. Det finns dock en risk med att använda sig av äldre litteratur då nya forskningsrön kan ha tillkommit efter det att böckerna skrevs. Den litteratur som är av äldre karaktär har dock visat sig vara grunden till många andra forskningar och har därför bedömts som tillförlitliga.

Texten som behandlar diskussionen kring vad natur baseras till stor del på en text av en etnolog vilket gör att hon har en utgångspunkt i att se till människan och hennes beteenden och har inte utgångspunkt i biologiska/ekologiska värden. Jag valde dock att ta med den då den belyser människan som del av naturen i staden och som under studien var omöjligt att bortse från. Då många av de andra texterna är skrivna av ekologer och experter utifrån biologiska värden ansåg jag att det fanns ett värde att lyfta in människan i denna del. Dock hade kanske diskussionen sett helt annorlunda ut om människan inte fick en del.

Andra synvinklar som hade varit intressant att ha med i studien är politikerns, exploatörens samt miljöförvaltningens men en avgränsning var tvunget att göras vilket uteslöt viktiga infallsvinklar på frågan. Dessutom har stora delar av litteratur kommit från Malmö stads sätt att arbeta vilket gör att uppsatsen mestadels ser till hur det fungerar där. Uppsatsen har därför inte en stor generaliseringspotential. Frågan blir då om studien ser till ur en allmän synvinkel eller mer beskriver Malmö stads möjligheter och hot. Anledningen till att se till hur endast en kommun arbetade var på grund av tidsbegränsningen. En bättre bild hade getts om fler kommuner var med i studien. I mina sökningar jag har dock så långt som möjligt försökt vara bred i valet av litteratur.

Studien har också utnyttjat många elektroniska källor vilket kan ses som mindre tillförlitligt. Då de texter som jag använde mig av dock har varit svåra att få tag på gjordes bedömningen att de var tillräckligt tillförlitliga att använda sig av.

Även språkliga missförstånd kan leda till felkällor. Många av texterna är skrivna på engelska vilket kan försämra tolkningen av texterna då engelskan inte är lika bra som svenskan. Dessutom kan kulturer och synsätt skilja sig beroende på var i världen de är skrivna. De texter som använts har dock gjorts bedömningen ha kulturer och synsätt på naturen som liknar den svenska.

Ett alternativ till litteraturstudier hade varit att endast se till hur en/ enstaka referenser arbetar och ser på frågan men hade förmodligen inte gett ett mer sanningsenligt svar men begränsat arbetet. Dessutom är det svårt att hitta referenser som ser till flera aspekter. Många av de rapporter som skrivs inriktar sig därför till en aspekt och fördjupar sig inom den.

Intervju

En än mer sanningsenlig bild kring frågan hade troligen uppnåtts om fler intervjuer på olika myndigheter (ex. naturvårdsverket, länsstyrelsen och miljöförvaltningen) hade gjorts. Att även se hur allmänheten uppfattar frågan och ser på platserna hade tillfört än mer kunskap och värde till uppsatsen eftersom det under hela läsningen betonas att staden är människans boning. Realiteten hade dessutom förstärkts om ett antal pilotstudier hade gjorts innan den riktiga intervjun genomfördes. Det kan ha varit av värde att arbeta med anonyma personer men då det inte finns så många ekologer inom kommunen tappar det sitt syfte. En anonymitet hade däremot kanske gett än starkare åsikter om vilka problem och möjligheter som finns inom kommunen.

Det finns också en risk för felkälla då intervjun är den enda intervjun som har gjorts. Patel och Davidson (2003 sid. 83) menar att för att få en bra kvalitativ intervju är det till en fördel om intervjuaren har tränat intervjuteknik tidigare. En bättre generalisering till studien hade dessutom getts om ett större antal slumpmässigt utvalda personer hade intervjuats (Patel, Davidson, 2003, sid. 54).

Potentiella metoder

Det hade varit fördelaktigt att arbeta med en fallstudie för en tydligare begränsning. Arbetet hade då lagt fokus på endast ett sätt att hantera frågan men kunde inkludera flera påverkande faktorer. Det hade varit ett alternativ att se till en fallstudie av hur exempelvis kommunen arbetat med en plats. Men då det också konstateras att naturen är så pass platsberoende blir de slutsatser som dras där kanske inte aktuella för andra platser eller kommuner. En fallstudie hade varit av större värde om frågeställningen endast hade frågat sig hur arbetet kring biologiska värden i ruderatmark går till och då sett till hur man gjorde på den specifika platsen.

1.7 Begreppslista

Ruderatmark – ”*skräpmark*, mark i närheten av bebyggelse, t.ex. avstjälningsplatser, gator, hamnar, bangårdar och ladugårdsbackar, vilka är rika på i första hand kväveföreningar.” (Nationalencyklopedin, 2012-05-21-C)

Habitat – ”*hemvist, boendemiljö*, i biologin en arts livsmiljö.” (Nationalencyklopedin, 2012-05-21-A)

Biologiskt/ ekologiskt värde – Begreppen syftar i den här uppsatsen på vilken grad av betydelse flora och fauna har för betydelse för platsen, staden eller världen. Värdena kan finnas i olika grad och kan därför variera. Det som skiljer det ekologiska från det biologiska är att ekologin, enligt Smith och Smith (2012), ser till relationerna mellan organismerna och miljön. Biologiska värden däremot ser endast till organismerna utifrån Nationalencyklopedins (2012-05-31-D) definiering att biologi handlar om kunskapen om organismerna.

Del 1

2 Industri och natur

Det första avsnittet ger i stora drag en övergripande bild av industrins historia och hur ruderatmarken blivit en del av staden samt hur förutsättningarna i marken tillkommit. Texten belyser också samspelet av natur och industri för att ge en uppfattning till varför det ser ut som det gör och hur synen på naturen i staden fick sin betydelse. Kapitlet ska ge en ökad förståelse varför synen på ruderatmarken ser ur som den gör idag.

2.1 Från storhetstid till kulturminne

När industrin hade fått fäste i Sverige, skriver Geijerstam (2008), stod den inte bara representativ för nationens framsteg, ekonomins kärna och motor utan verkade också som en av de viktigaste byggstenarna för samhällsbygget. Industrier och verksamheter blev nya kännetecken för städer och samhällen. Vidare skriver Geijerstam att del efter del i samhället påverkades och att ganska snabbt genomsyrandes föreställningar så som politik, arbete och makt. Hela samhällsplaneringen påverkades och snart även hur och var människorna skulle leva. I takt med samhällsutvecklingen och stöd från staten flyttade därmed allt fler människor från landsbygden till städerna och industrierna (Geijerstam, 2008, sid. 13-15). Med tiden och utvecklingen förändrades dock synen på industrisamhället genom att samhället gick från industri till information (Ilshammar, 2008, sid. 250-259).

Det betyder att idag står gamla industri- och verksamhetsbyggnader kvar. Kvar ligger ödetomter och restytor. Kvar i marken finns också kemikalier och andra föroreningar från industriernas verkamma dagar som Naturvårdsverket och Mårland menar förgiftar och hotar människa och viss natur (Naturvårdsverket, Boverket 2006), (Mårland 2008). Kvar finns också ytor som för planerarna blir potentiella exploateringsområden. Men likväl livsmiljöer för växter med hög tolerans för tuffa livsmiljöer. Kvar har städerna det som benämns som kulturminnen och kulturarv (Ilshammar, 2008 sid. 250).

2.2 Miljöhotet och naturskyddet

Föroreningar, giftspridningar och industrisamhällets påverkan på naturen var, enligt Mårland (2008 sid. 237), inga nya fenomen när det på 60-talet skedde ett miljöuppvaknande bland människorna. Det uppstod då en reaktion på industrimoderniseringen. Under miljöuppvaknandet ansågs det finnas ett hot mot människa, natur och samhälle (Mårland, 2008 sid. 224-225). För att minska modernismens negativa påverkan på naturen under denna högindustriella tid försökte Rutger Sernander lägga fram en utredning om naturskyddets organisation förklarar Mårland. Förslaget skulle syfta till att exploatörer, om de ville ta bort skyddsvärda objekt, skulle motivera att detta var en nödvändighet. Enligt Mårland, menade Sernander att problemet, kunde mildras med förhandlingar och bättre planering. 1967 grundades därför den statliga myndighet Sernander hade efterfrågat: Naturvårdsverket. Det fanns dock organisationer som redan innan grundandet av Naturvårdsverket verkade för ett bevarande av naturen. Naturskyddsföreningen var en organisation som ville modernisera naturskyddet. De lade, enligt Mårland, ett stort fokus på den människonära naturen och argumenterade för att denna var väldigt viktig i staden. Sten Selander, organisationens ordförande under 30-talet menade, att naturskyddet var till för människorna, inte naturen. Selander påstod också, menar Mårland, att trivseln och hälsan ökade i städerna om det fanns naturområden nära städerna (Mårland, 2008 sid. 234-235).

När Rachel Carson sedan 1962 släppte *Tyst vår* drog även debatterna om biociderna igång, fortsätter Mårland (2008) sitt resonemang, och vår naturvårds stora förespråkare talade då om att både natur och samhälle skulle drabbas av total förgiftning på grund av de kemiska industrierna. 1967, efter insynen i industriernas påverkan på miljön och hotet mot naturen, bildades Naturvårdsverket. Under sig hade de länsstyrelserna som under sig hade naturvårdsenheter med ett regionalt ansvar för de förorenade områden som finns i vårt landskap och i städer (Mårland, 2008 sid. 240- 241).

2.2.1 Kontaminerad mark

80 000 förorenade områden beräknas idag, enligt Naturvårdsverket och Boverket (2006), finnas i Sverige. Det är områden som innehåller gifter och anses hota människor och natur i olika omfattning. Dessa gifter har främst tillkommit genom spill, utsläpp och olyckshändelser. Tillkomsten av de flesta föroreningarna har resulterat i att gifterna har hamnat i marken under framförallt efterkrigstiden och fram till 1980-talet. Men än idag finns det förutsättningar som gör det möjligt för utsläpp av olika slag på områden (Naturvårdsverket, Boverket, 2006 sid.13-14).

Giftiga platser	Förgiftning i...	Gifter
Deponier Bensinstationer Vattenområden med fibersediment Gamla gasverkstomter Industrifastigheter	Mark Grundvatten Sediment Byggnader Anläggningar	Kviksilver, bly, arsenik, kadmium PCB, dioxiner, cancerogena PAH: er, bekämpningsmedel

Tabell 1. Fakta tolkad från Naturvårdsverket, Boverket (2006 sid.13-14).

Ovan, i *tabell 1*, klargörs vilka gifter det oftast talas om och var dessa vanligtvis återfinns. Det visar sig då att ruderatmark vanligtvis är förorenad. Det som gör dessa miljögifter gemensamma, skriver Naturvårdsverket (2009), är att de anses vara ”giftiga, långlivade, tas upp av levande organismer och har en förmåga att spridas i miljön ” (Naturvårdsverket, 2009, citerat i Falk, Ronnheden, 2010, sid.11).

Utsläpp av giftiga ämnen har alltid skett menar Falk och Ronnheden (2010). Till en början genom vulkanutbrott och skogsbränder i så kallade antropogena processer skriver dem. Genom gruvdrift och bearbetning av tungmetaller, menar dem vidare, att människan också redan innan industrialismen släppte ut gifter i miljön. Med industrialiseringen öppnades dock helt nya möjligheter för utsläpp upp vilka i sin tur ökade. Även idag, trots regleringar sker utsläpp av giftiga ämnen och då främst genom bekämpningsmedel och produkter innehållande tungmetaller. Även blyad bensen, järnvägar och vissa ledningar (metallklädda) är bidragande faktorer (Falk, Ronnheden 2010, sid. 11). Det är ämnen som det idag, enligt Naturvårdsverket (2006), råder förbud för att använda. Trots det återfinns gifterna i marken runt omkring i städerna. Med den förtätning som idag sker i många städer blir den förorenade marken också attraktiv för exploatering och därmed bör saneras för att inte skada människor. Det kräver således att marken tas med i den fysiska planeringen för den framtida staden (Naturvårdsverket, Boverket, 2006, sid.15).

3 Konkurrensen kring ruderatmarken

Följande text belyser några av de största konkurrenterna till ruderatmarken som natur. Först tas förtätningsprincipen i ett övergripande drag och tar förenklat upp för- och nackdelar. Vidare beskriver texten hur naturen i staden påverkas av strategin samt vilka marker som är tillgängliga för förtätning samt hur markerna kan ses och användas i staden.

3.1 Förtätning som grundläggande hot

En förtätning som planeringsstrategi i städer innebär, enligt Malmö stadsbyggnadskontor (2010-A), en förhöjning av exploateringsnivån i redan byggda områden i staden. Som exploateringsmöjligheter kan tillbyggnader och påbyggnader vara en variant. Även rivning med nybyggande, innebärande högre exploateringssiffror, är en möjlighet. Genom förtätning av storskaliga bostadsområden och kontorisering av verksamhetsområden, samt att återuppliva gamla hamn- och industriområden tros en tät, attraktiv och hållbar stad uppnås (Malmö stadsbyggnadskontor, 2010-A, sid. 4, 9). Internationellt kallas fenomenet som innebär exploatering på exempelvis övergivna industriområden, järnvägar och gamla hamnar *brownfield planning* (Falk, Ronnheden, 2010, sid. 9). Det anses vara ett sätt att nå de internationella Agenda 21 målen och därmed en hållbar utveckling. IPCC förutspår nämligen att klimatförändringen kommer att fortsätta och menar att växthusgasutsläpp är dess främsta orsak (Boverket, 2010). Detta menar Boverket genom IPCC kommer leda till att helt nya förutsättningar i den fysiska planeringen genom att bland annat odlingen, växt- och djurarter, översvämningar och höjda havsnivåer förändras. Vidare fortsätter de att konstatera att det är planeringen i staden som styr mängden utsläpp. En förtätning leder således till minskade bensinutsläpp (Boverket, 2010, sid. 14).

Men för att kunna använda dessa, ofta förorenade områden, krävs det ibland en efterbehandling som renar den förorenade marken med en s.k. marksanering (Falk, Ronnheden, 2010, sid. 9). Sanering av mark syftar till att minska halten gifter i mark och vatten så att den inte skadar människor och natur (Nationalencyklopedin, 2012-05-31-E). En marksanering kan översättas till att förändra rådande markförhållanden genom att ta bort föroreningarna i marken.

En förtätning, menar Malmö stadsbyggnadskontor (2010-A, sid. 6), kan dock leda till att platser som lägger en grund till en stadskaraktär hotas att försvinna. Dessa platser utgörs nämligen ofta av platser för spontanlek och kulturhistoriska drag. Dessutom kan förtätning leda till försämrade förutsättningar för stadens ekosystemtjänster så att värden som vattenhantering, rekreation, luftkvalitet och estetik helt enkelt kan hotas, skriver Bolund och Hunhammar (1999). Det är en viktig debatt att ta upp om städer ska växa inåt eller utåt menar dem. En stad som växer utåt kan nämligen producera mer av dessa ekosystemtjänster inom städerna trots att det innebär att omgivande mark tas i anspråk (Bolund, Hunhammar, 1999 sid. 299).

3.2 Konkurrensen och möjligheterna med markerna

Malmö Stadsbyggnadskontor (2010-A) menar att störst potential för en förtätad stad finns på industriområden och storskaliga bostadsområden. Men även bland institutioner, grannskapsenheter samt öppna kvartersstäder anses möjligheterna för förtätning vara goda. De anses dock inte vara av lika hög potential. Tillbyggnader och påbyggnader på redan befintliga byggnader anses också vara en förtätningsmöjlighet men inte heller den lika hög som industriområden och storskaliga bostadsområden (Malmö Stadsbyggnadskontor, 2010-A, sid. 9).

Just gammal och förorenad industrimark, menar Brogan & Partners (1997), kan dock kosta väldigt mycket att hantera. Att ha förorenat en mark för att sedan sälja den kan nämligen resultera i enorma summor som ska betalas när marken måste saneras. Det, menar Brogan & Partners, leder till att

markerna överges utan att säljas. Dessa platser (i Sverige kallat ruderatmark) resulterar i en förvärring av städernas förruttnelse om ingenting händer med platserna (Brogan & Partners, 1997, sid. 693)

Enligt Schriner (1998) kostar dessa ruderatmarker samhället mycket pengar genom att stå övergivna i innerstadsmiljöer. Han menar att det leder till att nya industrier placeras än längre från städerna vilket han vidare påstår leder till hög mer transporter, ökad energiförbrukning, mer trängsel och sämre luftkvalitet (Schriner, 1998, sid. 18). Att inte använda sig av marken kan därför te sig kostsamt och onödigt. Att rena marken och möjliggöra för nya marknader eller grönområden i samhällen leder även, enligt Preston (2003, sid. 26), till en större ekonomisk vinning.

Ändå har markerna länge stått och förfallit. Det som talar för att det inte längre går att blunda för markernas övergivenhet är, enligt Voyels (2006), att det för var dag blir lättare att vidareutveckla marken. Men än idag tar det långt tid att utveckla markerna till ett konventionellt projekt jämfört med ”gröna marker”. Än menar Voyels att det inte är någon större konkurrens om markerna. Men lyfter också fram att många platser vidareutvecklas till nya typer av industrier men att det kräver både tålamod och tid. (Voyels, 2006, sid. 31-34).

Ett annat sätt att se på marken, än boende och industri, är att använda sig av dessa områden som möjlighet att odla exempelvis biobränslen menar Thelen. Han menar att det inte finns någon poäng att odla gröda som människorna inte ens kan äta på mark som är fri från gifter. Vidare menar han att det är ett sätt att vända den negativa historien till något positivt (Thelen, 2006 sid. 11). Det samspelar även med synen på de ekosystemtjänster som Bolund och Hunhammar (1999) menar är viktig i staden.

Samtidigt undviker Malmö stad att exploatera på ”gröna rum” då de anses bli allt viktigare vid förtätning och mer människor på samma ytor. De gröna rummen, menar dem, blir därmed allt viktigare som mångsidiga och slitagetåliga och gröna restytor behöver därför uppgraderas (Malmö Stadsbyggnadskontor, 2010-A, sid. 9).

3.3 Hotet mot naturen i staden

Boverket skriver i sin text *Bostadsnära natur – inspiration och vägledning* (2007, sid. 30) att det i staden går att kartlägga två typer av natur. Den ena är formell natur och berör den grönska som planeras och förvaltas av kommunen. Det är i dessa planer som de menar att den bostadsnära naturen kan falla bort då det ofta handlar om parker, kyrkogårdar och biotoper etc. I staden, skriver Boverket, går det också att återfinna den faktiska naturen som ofta är bostadsgårdar, villaträdgårdar, industrimark och vägar. Dessa marker anses ofta vara svårtillgängliga men trots det faktum fyller dessa marker en viktig funktion som bostadsnära natur (Boverket, 2007, sid. 30-31).

Vidare i texten lyfter Boverket upp distinktionen mellan den formella och faktiska naturen. De menar att naturen trots olika ägoförhållanden och administrativa gränser bör finnas kvar. Genom att använda sig av alla kvaliteterna i staden är det möjligt att öka den bostadsnära naturen. Boverket (2007, sid. 31) lyfter dock upp ett problem som visar på svårigheten att bevara den faktiska naturen. De menar att de juridiskt bindande planerna nästan endast rör den formella naturen. De menar att risken med att kommunen inte äger marken kan leda till svårigheter att säkra annan natur. Framförallt på marker där planeringen leder till förtätning eller exploatering (Boverket, 2007, sid. 31).

4 Naturen i staden

Följande kapitel behandlar diskussionen kring vad natur i staden kan vara. Till en början lyfts diskussionen om vad natur betyder i en urban kontext är. Därefter görs en inriktning mot ekologiska system i staden för att sedan fördjupa sig på ruderatmarkens funktion och karaktär i staden. Detta avsnitt är grunden till diskussionen som senare kommer föras om ruderatmarken behöver finnas kvar i staden och i så fall varför. Avsnittet avser söka svaret på om ruderatmarken kan ses som ett grönt rum i staden likt grannparken.

4.1 En diskussion kring begreppet natur i en urban kontext

Nationalencyklopedin (2012) definierar *natur* som följande:

”... Begreppet natur förknippas med på samma gång förändring och oföränderlighet. [...] Under 1800- och 1900-talen tilltar intresset för naturen som rekreationskälla, sannolikt som en konsekvens av att de mänskliga ingripandena i omgivningen blivit alltmer omfattande. Under senare delen av 1900-talet har ordet miljö och dess avledningar i ökande utsträckning kommit att överta vissa av naturbegreppets betydelser, särskilt dem som är knutna till naturens nedsmutsning och degradation, vilket gjort att ordet natur fått allt starkare övertoner av vildmark och renhet.”(Nationalencyklopedin, 2012-04-13-B)

Natur kan tolkas på många olika sätt. Likväl definieras i all sin oändlighet. Men det finns vissa faktorer om hur begreppet natur kan tolkas som är svåra att argumentera emot. Platsberoende, skapad av sociala värden och tid är de faktorer som Svensson (2001) lyfter i sin text om natur. Det betyder, menar hon, att de naturförhållanden som råder idag är tecken på en historisk situation. Samtidigt sätter den samhälleliga kontexten som naturen ingår i dess värde fortsätter hon. Parallellt får samhället också sin betydelse genom det natursammanhang som det ingår i (Svensson 2001 sid. 71-72). Även Alberti m.fl. (2003, sid. 1170) menar att människan måste tas med i synen på ekosystemen. De skriver att människorna måste bli en del av alla aspekter. Det på grund av att hon påverkar alla skalor i världen och ändrar uttrycken som livet på jorden utger. De menar att människorna måste få en central del i naturen (Alberti m.fl. 2003, sid. 1170).

Däremot gör mångfaldskonventionen, vars uppgift rör bevarande av biologisk mångfald, inte någon skillnad på natur menar Denker (2012). Både tam och vild mångfald är natur. En domesticerad (tam) mångfald, skriver Denker, har genom en medveten selektion tillkommit för ett speciellt syfte. Det skulle exempelvis vara nyttoväxter och husdjur. Den vilda och tama mångfalden skiljer sig därmed från varandra och värdena de två mångfalderna tillskrivs, kan därför variera. Denker frågar sig vilka följder ett särskiljande av mångfald innebär för hållbar förvaltning av biologisk mångfald och kommer fram till slutsatsen att det kan vara okej med en särskiljning så länge ingen del av mångfalden försvinner (Denger, 2010, sid. 10-11).

Naturen kan alltså ses på minst två olika sätt. Antingen genom att stadsnaturens värde sätts av omgivningen, tiden och människan eller så kan naturens ses som, oavsett omgivande miljöer och samhällskontexter, endast som biologisk mångfald. Dessa två skiljs genom hur stor del kulturen får spela i synen av naturen. Kulturens roll sätter därefter olika förutsättningar på naturen, dess värde och betydelse.

Naturvetenskaplig och humanistisk synvinkel

De två synvinklarna kan dras till sin spets genom att jämföra en naturvetenskaplig och en humanistisk syn och förklaras vidare av Svensson (2001). Naturvetenskapen, menar hon, ställer gärna naturen och civilisationen som motsatsord. Det, fortsätter Svensson, kan jämföras med att se vildmarken som samma sak som natur och att detta bör vara ett tillstånd helt opåverkat av människan. Enligt William Cronon, resonerar Svensson, är det som att se naturen som om det vore en gud i sin auktoritetstro. Det vilda (naturen) är dock en spegling av människan själv som kultur menar hon. Det som Svensson (2001) poängterar genom Cronon är att det vilda är grunden till en förenklad bild av människans längtan efter ursprung och äkthet. Humanisterna däremot använder sig av naturen som en kulturell konstruktion som anses vara mer ande än materia. Ur deras synvinkel är naturen bara en föreställning förklarar Svensson. Viktigt, menar hon dock, är att komma ihåg är att naturen har en faktisk materialitet och en verklighet. Även om denna är ordnad utifrån speciella kunskapsmönster. I dagens samhälle fungerar dessa synsätt genom att människorna inhyser ideal och drömmar i hur naturen ska vara menar Svensson (2001). Sedan anpassar människan den till kulturer som påstås vara mer naturligare eller ekologiskt riktiga än den nuvarande förklarar hon. Kulturen skiljs dock fortfarande från naturen även om det inte är tvunget att leva i den ena eller andra (Svensson, 2001, sid. 71-72).

Oavsett hur valet att se på naturen grundar sig verkar det vara ofrånkomligt att inte påverkas av samhällskontexten. Vidare betyder det att, svaret till varför det ser ut som det gör idag ligger i historien och att nutiden formar hur natursynen och utformningen kommer se ut i framtiden. Det betyder också att naturens värde skiljer sig, mellan kulturer, tid, plats och kommer aldrig värderas lika eller vara av lika värde.

Det finns en allmän missuppfattning av naturen och naturliga system skriver Hough (1994) och menar att människorna tror sig stå utanför systemen. Han poängterar människans tro att naturen är en egen del vilken därför endast kan bli studerat i icke-urbana miljöer (Hough, 1994 sid. 40-41). Synsättet på naturen verkar leda till en svårighet i hur människan ska se naturen i staden och kräver nya sätt att se på frågan.

Nya synsätt på naturen

Naturen har en framtid att möta gällande människors synsätt. Naturen, resonerar Svensson (2001), som först under 1900-talet definierades som vildmark har genom tiden utvecklats med samhället. Idag kan därför olika naturupplevelser stimuleras på teknisk väg menar hon. Genom datorspel, tidningar och tv-program stimuleras idag större grupper i samhället (Svensson, 2001, sid.72). Natur kan också styras till att bli av tam form men bör samtidigt behandlas av samma värde som den vilda skriver Denker (2012, sid. 10-11). Detta är dock inte slutet för naturen menar Svensson (2001). Det som då krävs är att naturen ses som en social del av världen. Inte allt för sällan finns både det vilda och hävdade, kultiverade och industrialiserade på samma plats menar hon. Utan människan, samhället och historien är naturen helt enkelt död resonerar Svensson vidare i sitt påstående. Det finns alltså en stark intimitet mellan kultur och natur. Ses naturen som något utanför vår värld, som måste räddas från människorna, menar Svensson, att bevarandet endast kommer att utvecklas till en historiskt specifik produkt. Idag sätts ett värde på naturen samtidigt som svårigheten att sätta en definiering på vad det egentligen är ökar och gränsen på vad natur är och vad människan skapat blir allt mer otydlig (Svensson, 2001, sid. 73-74).

Uddenberg (2001) konkretiserar Svenssons påståenden med att skriva att ett industriområde vanligtvis inte ses som natur men kan således erbjuda livsutrymme för såväl turkduvor som svarta rödstjortar. Det är enkelt att säga att naturen är en opåverkad process från människan, men problemet i den förenklingen är att det då inte finns mycket natur i världen menar Uddenberg (2001, sid.10). Vidare skriver Svensson (2001) att i sökandet efter vad natur är gäller det att hitta dynamiken mellan natur och kultur. Dessa två kan nämligen både möjliggöra och begränsa varandra

(Svensson, 2001, sid. 75). Sukopp (2004, sid. 348) menar dock att städer genom tiderna har försökt slå tillbaka naturen genom att skapa kulturella och artificiella miljöer genom att motsätta sig de naturliga miljöerna som råder utanför. Idag ser man däremot i städerna en blandning av tätbebyggda områden i de äldre delarna, rester från jordbrukens ekosystem men också nästintill naturliga områden som urbana skogar, parker och naturskyddsområden. Vidare menar han att på grund av den mänskliga påverkan är dessa områdets flora och fauna hotade till utrotning (Sukopp, 2004, sid. 348).

Att ge ett konkret svar på vad något föränderligt som naturen är leder förmodligen snarare på villovägar än ger de svar. Naturen kan vara mycket och mycket. Den kan vara kontrollerad eller helt fri. Den kan vara dominerad av kultur eller inte. Likväl kan den vara helt unik eller tämligen vanlig. Den kan vara gammal och ung. Naturen kommer alltid ses olika. Oavsett vad den än är så är det viktigt att förstå varför den ser ut som den gör i städerna och att framtida förutsättningar kan komma till att ändras. Naturen är lika mycket del av staden som kulturen och blir därför viktigt att ge ett värde.

4.2 Arbetsmetoder för kartläggning och värdering av natur

Följande textavsnitt rör de två metoder som huvudsakligen kan bidra till att värdera den natur som finns i städerna. Texterna beskriver inte hur de görs utan förklarar vad de kan göra för bevarandet av naturen.

Naturvårdsprogram

Naturvårdsprogram är ett sätt för kommunerna att ha ett planeringsunderlag vid beslut och ställningstagande som rör markanvändning och naturvård skriver Boverket (2010). Programmen, menar de, kan fungera som styrande när det handlar om bevarande och vård av värdefulla miljöer, beslut om skydd av miljöbalken, miljökonsekvensbeskrivning (MKB) samt som rådgivande/informationsgivande till markägare och brukare (Boverket, 2010, sid. 24). Malmö stad arbetar med ett naturvårdprogram vars syfte är att ta fasta på samspelet mellan natur och land skriver Malmö stadsbyggnadskontor (2011, sid. 5-6). I programmet beskrivs mål och strategier för naturvårdsarbete samt hur detta kan bidra med att vidareutveckla en attraktiv och hållbar stad. Det ska vidare leda och understödja för kommande översiktsplanering. För att utvärdera naturvärdena görs en naturvärdesbedömning. Det är en metod som, enligt Malmö stadsbyggnadskontor (2011), snabbt och överskådligt kan klassificera olika naturområdets ekologiska och biologiska värden. Utvärderingen görs genom att experter till en början studerar ortofoton som sedan följs av fältbesök och inventeringar som därefter ger olika klassificeringar som ska vara ledande i arbetet med naturen inom och utanför staden. Dock poängteras att värden kan missas i utvärderingen (Malmö stadsbyggnadskontor, 2011, sid. 5-6, 10).

Ekosystemtjänster

Boverket (2010) skriver att de nyttigheter som människan får helt gratis från naturen kallas ekosystemtjänster. MA (Millenium Ecosystem Assessment) kategoriserar, enligt Boverket (2010, sid. 12) ekosystemtjänsterna i fyra områden: reglerande, kulturella, försörjande och stödjande tjänster, vilka finns förtydligade i Tabell 2. Städer är beroende av dessa system, menar Bolund och Hunhammar (1999), vilka kan finnas både utanför och inom städerna. De skriver att en uppskattning för ekosystemtjänsternas bidrag till människorna och städerna kan förhoppningsvis, om de ses som en tillgång, bli högt värderade när mark blir aktuellt för exploatering (Bolund, Hunhammar, 1999, sid. 301). De menar att eftersom land blir högt värderade i urbana miljöer blir det viktigt att lyfta fram kombinationer på olika landtyper på samma område. Det är viktigt för att försäkra sig om att ekosystemtjänsterna kommer finnas kvar. En djupare kunskap om tjänsterna tror

de att en mer resurseffektiv hantering av marken i städerna kan utformas. Metoden kan således, skriver Bolund och Hunhammar (1999, sid. 300), leda till att marker som är bra för exploatering kan pekas ut samt att exploateringshotad mark kan skyddas (Bolund, Hunhammar, 1999, sid. 300).

Urbana ekosystem erbjuder...	platser till staden som ger...
Gatuträd, gräsytor/ parker, kultiverad mark, våtmark/ sjöar, vattendrag, stadsskogar	Luftrening, mikroklimatreglering, vattenupptagning, ljuddämpning, utsläppsrening, kulturella och rekreativa värden

Tabell 2 Fakta tolkad från Bolund och Hunhammar (1999, sid. 293, 300).

Sociotopkartan

Sociotopkartan utvecklas av både experter och brukare vilket senare leder till en syntes av de två skriver Boverket (2007). Den syftar, enligt Boverket, till att beskriva grönområden och friytors bruksområden. Experterna ser till områdets användning och bruksvärden vilket görs genom fältbesök och bedömningar. De använder sig då av en flerdimensionell observationskontroll. Brukarnas åsikter nås däremot på flera olika sätt, dels genom enkätundersökningar men också genom öppna samtal och intervjuer med utvalda fokusgrupper. Kartan, menar Boverket, ska sedan leda till en grund i översiktsplaneringen. Metoden är tänkt att understödja en natur- och parkmark men också öppna upp för samtal om förtätning och stadstillväxt. Det i sin tur hoppas leda till kreativa lösningar. Det som karaktäriserar sociotopkartan är att brukarna tas med kartläggningen och brukar vanligtvis kombineras med en biotopkarta över naturen (Boverket, 2007, sid. 36-37).

4.3 Ekologiska system i staden

Enligt Alberti m.fl. (2003) har städer har utvecklats till ett samspel av interaktioner mellan individuella val och agerande bland mänskliga företrädande och biofysiska förutsättningar. Dessa interaktioner leder sedan till utvecklingen av mönster, landanvändning och infrastrukturtäthet. Det i sin tur påverkar ekosystemprocesserna. Både direkt (i och nära staden) och indirekt genom markanvändning, resursanvändning, sopor m.m. Det i sin tur påverkar människans välmående och hälsa (Alberti m.fl., 2003, sid. 1170).

I städerna, skriver Wheeler (1999), finns ett landskap som domineras av byggnader, vägar och större öppna ytor såväl som parker, grönytor, sportplatser, restytor et cetera. Det är, enligt Wheeler, dynamiska platser som utvecklas och förändras med tiden. Dynamiken på en plats sätter i sin tur förutsättningarna för hur naturen och därmed habitatet måste se ut. Det innebär att flora och fauna också måste vara av dynamisk karaktär (Wheeler, 1999, sid. 3).

Wheeler (1999) menar att habitatet och de ekologiska systemen i städer utsätts för mycket stress i form av föroreningar och störningar. Det i sin tur påverkar vilka typer av habitat som kan anpassa sig till dessa platser. De senaste årtiondena har städer och landskap förlorat flera olika typer av habitat på grund av industri-, stads-, skogs- och jordbruksutveckling. Samtidigt är det just i staden som det återfinns en bred front av växter och djur. Grunden till det, menar han, är att städer erbjuder många olika typer av habitat för växter och djur att finna sig till rätta i. Utvecklingen som sker i staden idag kommer därför inte bara påverka de som redan finns utan också skapa helt nya habitat med andra levnadsvillkor och förutsättningar (Wheeler, 1999, sid. 1-4).

Det finns flera faktorer som påverkar hur de urbana habitatet ser ut i staden, förklarar Wheeler (1999, sid. 6-12) vidare, och menar att det handlar om fysiska faktorer som påverkad jordmån och det lokala klimatet, ekologiska aspekter genom rörelsen av omgivande habitat samt geografiska aspekter i form av isolerade ö-effekter, stepping- stone- mönster och korridorer. Enligt Wheeler

erbjuder staden dock mestadels hårda levnadsmiljöer. Det krävs då att flora och fauna har en hög tolerans för att klara av rådande förhållanden. Dessa stadsförhållanden är i många fall väldigt tuffa att leva i. Dessa förhållanden ser olika ut och erbjuder därför varierande typer av habitat vilka kan inrymmas i staden (Wheater, 1999).

Några av de platser som Wheeler (1999, sid. 13-64) belyser och återfinns i staden som erbjuder möjlighet till olika habitat är:

- Woodlands	- Stadsskogsbruk
- Trädgårdar/kolonilotter	- Parker
- Sportområden	- Golf
- Andra gräsytor	- Rivna platser
- Industriella restytter	- Jordhögar/ sophögar
- Stenbrott/ gruvor	- Vägrenar/ järnvägsrälsar
- Murar	- Byggnader
- Hårdgjorda ytor	- kyrkogårdar.

Gilbert (1989) förstärker Wheelers resonemang med att påstå att en analys av stadens alla grönområden leder till slutsatsen att det finns nästintill otaligt många habitat för växter och djur att leva i. Planering och utvärdering av städens grönstruktur, förklarar Gilbert, synliggör vilka habitat och system som är utvecklingsbara. Planering kan därför förbättra förutsättningarna för en ökad biodiversitet och förbättra grönstrukturen i vad som redan existerar i staden. De ursprungliga, etablerade systemen i staden är ofta mycket attraherande, mogna och spontanutvecklade. De bidrar dessutom till lokal karaktär, olika kvaliteter och är självförsörjande.

Det visar på ett samband där människan är lika beroende av urbant naturliv som den urbana naturen behöver människan för att finnas kvar och är en viktig insikt att ha med vid planering (Gilbert, 1989 sid. förord, 8).

Gilbert (1989 sid. 1-3) har kategoriserat tre olika typer av landskap som återfinns i dagens städer.

- Teknologiska – Konstgjorda substitut ersätter biologiska landskap.
- Trädgårdsromantiska – Regelbunden skötsel är en förutsättning för dessa biologiska element.
- Ekologiska – En naturlig situation som verkar till naturliga element.

Sociala, fysiska och historiska faktorer, menar Gilbert, skapar tillsammans ett landskapsmönster i städer. Dessa varierar beroende på vilket stadslandskap som dominerar, hur stora och tätbefolkade städerna är. Gilbert poängterar att gemensamt för faktorerna är att de skapar ett unikt urbant landskap. Att det ekologiska landskapet skulle vara bättre för naturen än den trädgårdsromantiska som i sin tur är bättre än den teknologiska är därför en allmän missuppfattning. Det krävs nämligen alla tre typer av landskapen för att skapa en varierande natur i staden skriver Gilbert (1989). Vidare menar han att de kompletterar varandra genom att erbjuda växter och djur olika typer av habitat och levnadsmiljöer. Tillsammans med de klassiska biologiska kriterierna där ett högt värde på sällsyntheter, rikedom, mångfald, historisk kontinuitet och ingen/ svag återhämtning, görs bedömningar av platser och dess ekologiska värde. Det är dock inte endast som biologiskt värde naturen i staden har sin betydelse betonar Gilbert. Njutning för människan är också ett värde kopplat till naturen genom att det tilltalar våra sinnen på olika sätt (Gilbert, 1989, sid. 1-4, 8).

Samtidigt utsätts en växt eller ett djur för stora påfrestningar när det lever i staden fortsätter Gilbert (1989). Att utsättas för gång- och cykeltrafik, hortikulturell påverkan med gödsling, bulldozers, grävande och andra faktorer gynnar framförallt invandrade arter att klara sig. Det tack vare att

konkurrensen från andra växter minskar menar han. De här miljöerna kan också bidra till att vanliga inhemska växter söker sig utanför sin vanliga levnadsmiljö. Det ger upphov till exklusiva och unika arter i städerna.

Samtidigt som staden kan försvåra livet för många arter kan den också förbättra vissa situationer. Städer fungerar som noder för spridning av växters frön förklarar han. Växter har redan väl utvecklade metoder för spridning av sina frön genom exempelvis vind och djur (både på och i) men städerna ökar förutsättningarna för spridningen genom människorna (Gilbert, 1989, sid. 13, 15).

Viktigt och originellt i staden är det oftast småskaliga mosaikmönstret skriver Gilbert (1989). Stadens förutsättningar kan erbjuda ett habitatmönster på en väldigt liten yta. Ofta täcker en stad in i princip ett helt spektrum av habitat. Gilbert fortsätter senare sina resonemang med att påpeka att en omstrukturering av habitat sker i genomsnitt var 50-60 år i takt med att byggnader rivs och nya byggs upp. Det innebär stora påfrestningar på naturlivet. Cyklerna kommer leda till att diversiteten sjunker till nästan noll för att sedan, när exploatörerna är färdiga, öka i snabbt takt, tack vare att de arter som finns i staden har en bred ekologisk nisch och är mycket anpassningsbara (Gilbert, 1989, sid. 15, 67).

4.4 Industrimarkens karaktär och plats i staden

Karaktär

En av delarna i stadslandskapets mosaikmönster är industriområden. Wheeler (1999, sid. 38) delar in industriområden i tre kategorier. De tre som benämns är:

- övergiven mark (mark som behöver sanering)
- vanvårdad mark (mark som kan användas i vissa fall men skadlig för miljön)
- funktionsduglig mark (pågående verksamhetsmark, skadlig för miljön men kan förbättras).

Enligt Wheeler (1999) är marken i industriområden ofta av dålig struktur. Den är ofta packad eller erosionsbenägen, översvämningsvillig eller har otroligt bra dränering. Det är en markstruktur som inte passar många växter. När gifter, fattig på näringsämnen och extrema pH-värden läggs på förutsättningarna är det förmodligen inte många växter eller djur som trivs. Samtidigt som många växter elimineras leder förutsättningar till att andra mycket ovanliga växter och habitat etablerar sig i staden (Wheeler, 1999, sid. 38-39).

Dessvärre är det svårt att rättfärdiga industrimark till det önskade mosaikmönstret i staden menar Gilbert (1989). Åtkomstens begränsningar är en faktor till varför det också finns lite information om platserna. Här skapar byggnaderna och områdena ett tufft, abiotiskt och ogästvänligt klimat. Trots förutsättningarna finns det arter, såväl djur som växter, som har funnit sig till rätta här menar Gilbert. Det som erbjuds är ovanliga habitat. Råvaror, ogästvänliga komplexa behandlingar, spillvärme, slaggprodukter och förvaring, menar Gilbert (1989), är faktorer som till största delen ger karaktären av ett industriområde. Inte allt för sällan är det också giftigt.

Förutsättningarna i miljön har bidragit till att skapa habitat i exempelvis laguner, övergivna byggnader och kranar. Tack vare vind, vatten och järnväg kan det även sprida sig utanför sina staket och påverka andra omgivningar (Gilbert, 1989, sid. 110-111).

Det är hårdgjorda ytor som dominerar i industriområden skriver Gilbert (1989, sid. 114). Parkeringar, förvaring, lastplatser och tillfälliga skjul är bara några exempel som lyfts fram i texten. Platserna erbjuder inte mycket yta för växter att etablera sig men det finns områden där vissa växter finner sig till rätta påpekar Gilbert. För att sedan konstatera att torkan, den grunda jorden och möjligen höjda temperaturer lockar bland annat till sig vissa gräs. Industrier som producerar energi

skapar på olika sätt exempelvis habitat som är varmare än vanligt. Det kan, enligt Gilbert (1989, sid. 117-118), vara i både vatten och intill byggnader. Även i byggnader skapas habitat som många arter gillar. Den starkaste faktorn till det, förklarar Gilbert, är att större populationer kan utvecklas ostört. Dessutom är det ofta rikligt med mat och jämn temperatur. Till industri-habitaten hör även habitat skapade av fasta spillprodukter ofta av giftig karaktär (Gilbert, 1989, sid. 120-121).

Framtiden

Vi närmar oss dock modernare tider och det innebär förbättringar inom industrierna menar Kattwinkel m.fl. (2011). Spillvärme tas om hand, giftiga ämnen förbjuds och industrier flyttar. Hur framtiden för dessa habitat kommer se ut är svår att förutspå. Habitaterna på ruderatmarken kan nämligen hotas genom att platserna inte tas med i bevarandeplaneringen av naturen i städerna, trots unika biologiska värden, skriver Kattwinkel, Biedermann och Kleyer (2011, sid. 2335). Enligt Hough (1994) är det de tillfälliga landskapen i städerna som till största delen bidrar till ett hållbart samhälle. Det är på de glömda platserna, som industriområden och ruderatmark, i hörnen och bakom bensinstationerna dit människan inte vågar sig som naturliga och utvecklade habitat återfinns. Det är där det sker otroliga anpassningar till miljön (Hough, 1994, sid. 41).

”Everywhere we look seems to confirm the fact that good design, in the conventional sense, *reduces* environmental diversity while poor design enhances it. It is a paradox of our cities and urban regions that the landscapes we ignore are often more interesting and complex, and have a greater sense of place, than the ones we admire the expression of civic pride and good urban design.”
(Hough, Michael 1994 s 42).

I takt med att människorna flyttar in i städerna minskar biodiversiteten och konflikterna kring bevarande av naturen blir allt viktigare skriver Kowarik (2011). Städerna leder inte bara till s.k. ”megacities” utan också till utdöende städer. Det har lett till observationer där ”vilda” ekosystem har upptäckts i urban-industriella områden. Det, menar Kowarik, visar på ett intressant fenomen och vilken ekologisk potential det finns i urbana regioner. I takt med den accelererande förvandlingen av landsbygden på grund av urbaniseringen bör rester av naturliga habitat i städerna skyddas. Behovet av den biologiska mångfalden och dess skydd blir idag, i takt med att städerna växer därför allt viktigare (Kowarik, 2011 sid. 1974, 1978).

4.3.1 Ruderatmarkens biologiska mångfald – två exempel

Vilken flora och fauna som återfinns på ruderatmark beror helt på tidigare nämnda klimatförutsättningar i mark. Det är därför svårt att klargöra för alla arter som kan återfinnas på dessa marker. Studien har därför sett till ett antal ruderatmarker i Malmö stad och belyser de värden som finns på dessa. Följande exempel är båda tagna ur Malmö Stadsbyggnadskontors naturvårdsprogram 2010 (2010-B, sid. 14, 32) som lyfter den kartläggning av natur som gjorts.

Typisk ruderatflora

En vanlig växtflora, skriver Lönnhag (2009, sid. 1), som återfinns på ruderatmarken är ogräset. Det är växter som enkelt anpassar sig och hittar till temporära växtplatser.

Ogräs

Mjölkört, baldersbrå, åkerförgätmigej, jordrök, våtarv, svinmålla, trampörter, åkertistel, lomme, alsikeklöver, groblad, penningört, pilört, gråbo, gulsporre samt hösthov. Det återfinns exempelvis också på ruderatmark de lite mindre kända arter som kärrgröe, vitgröe, berggröe, kärkalve, krypven

samt rödven och de nästan helt okända arterna som vägtåg, sumpnoppa, krypnarv, åkerkårel, rödnarv samt åkerspärgel (Lönnhag, 2009, sid. 1).

Exempel 1: Sjölunda reningsverk

En av de kartlagda ruderatmarkerna i Malmö är Sjölunda reningsverk som är en gammal utfyllnadsmark som med tiden har utvecklats till en värdefull ruderatmark med intressant natur. Det är en mark som ligger insprängt mellan Sjölunda reningsverk och Oljehamnsområdet. Genom marken går också en gammal järnväg. Den här marken är ett av få som finns kvar i hamnområdet och anses ha värdeklass 2. Storleken på marken beräknas vara 3 ha.

Höga värden

Det är en mark som anses vara en värdefull ruderatmark med ett rikt insektsliv. Andra värdefulla arter som har hittats på platsen är rödfläckig blåvinge samt ullört.

Flora

Flora funnen vid inventering: palsternacka, baldersbrå, bergrör, revfingerört, blåeld, blåhallon, rölrika, färgreseda, gullusern, kråkvicker, käringtand, stånds, krusskräppa, ullört samt äkta johannesört.

Fauna

Fauna funnen vid inventering:

Fåglar: steglits, sädesärla, grönfink, hämpling samt hussvala.

Fjärilar: påfågelöga, slättergräsfjäril, mindre guldvinge, näselfjäril, rödfläckig, blåvinge samt puktörneblåvinge.

Hopprättvingar: Slättergräshoppa samt backgräshoppa.

Föreslagen skötsel

Marken här anses behöva harvas regelbundet för att behålla ruderatfloran. Det rekommenderas också att buskar hålls efter för att bevara de öppna områdena. En av de arter som behöver hållas efter är bergröret.

Exempel 2: Industrigatan, kv. Brännaren

En annan ruderatmark, mer centralt belägen är kvarteret Brännaren. Det är en mark som antas stått orörd väldigt länge. Malmö stad räknar på några decennier. Storleken är ca 1,6 ha och anses ha en värdeklass 2 även den.

Höga värden

Malmö stad anser marken ha en värdefull och rik ruderatflora. Funna arter med höga värden är flockfibbla, rödtoppa samt svart rödstjärt.

Flora

Flora funnen vid inventering: alm, vägtistel, baldersbrå, tomtskräppa, bergrör, besksöta, björk, brännässla, fläder, skär kattost, färgreseda, gråbo, grönfibbla, gullusern, hamnsenap, kanadabinka, krusskräppa, kungsljus, trampört, kungsmynta, liten kardborre, mjölkört, nattskatta, renfana, flockfibbla, revfingerört, rödtoppa, skogsklematis (stora bestånd), mellanlusern, stånds, svartkämpar, taggsallad, kardborre, vildpalsternacka, åkertistel samt äkta johannesört.

Fauna

Fauna funnen vid inventering: På grund av regn återfanns ingen fauna men Malmö stad beräknar insektslivet vara rikt.

Fåglar: svart rödstjärt (häckande).

Föreslagen skötsel

Det rekommenderas att buskar hålls efter samt att en regelbunden markbehandling på platsen görs. Vid framtida exploatering önskas den befintliga vegetationen bevaras där möjlighet ges. Det beror på att denna biotop blir allt mer ovanlig i Malmö.

Del 2

5 Lagar och styrningar för natur

Kommande avsnitt lägger sitt fokus på vilka lagar och styrmedel som idag finns att tillämpa och syftar till att skydda naturen som finns. Det kommer börja med att ta upp historiens påverkan på dagens syn för att sedan gå över till att beskriva internationella styrningar. Avsnittet kommer sedan gå nedåt i ordningen av organisationer och myndigheter. Avslutningsvis återfinns en sammanställning av en intervju kring hur situationen kring natur på ruderatmark är i Malmö stad. Kapitlet kommer senare i uppsatsen ligga till grund till diskussionen kring hur dagens naturskydd fungerar samt hur framtida naturskydd i staden kan komma att behöva se ut.

5.1 Naturskyddens historia och prägel på dagens samhälle

1909 var året då naturskyddslagen antogs (Ödman, Bucht, Nordström, 1982). Sedan har det skett en gradvis utveckling utifrån den syn som rådde då. Problemet med det naturskydd som med tiden har utvecklats i Sverige är att den har skilt det vetenskapliga från det sociala. Naturskyddet har nämligen de senaste årtiondena sett naturen som något vilt och orört. Det har varit ett naturligt att skydda från människors användande och stadens exploatering (Ödman, Bucht, Nordström, 1982 sid. 109- 112).

Biotopskydd, naturvårdsområden, nationalparker och naturreservat är idag de mest klassiska skydden Sverige har för att skydda sin natur skriver Naturvårdsverket (*Skydd av natur*, 2012-05-17-H). De upprättade skydden rör främst, menar Ödman m.fl. (1982), landsbygd och större områden och grundar sig fortfarande i synen på en orörd vildmark. Dessutom anses industrierna ha medfört negativa konsekvenser till samhället och de bildade naturskydden var då ett sätt att skaffa en distansering från industriernas nedsmutsning. Naturskyddsområdena sågs då som en flykt från storstaden till den rena naturen. Det rådde då en syn på naturen att den inte alls skulle vara påverkad av det samhälle människorna själva var så formade och beroende av. En helt orörd natur var idealet och det var det som skulle upplevas (Ödman, Bucht, Nordström, 1982, sid. 193).

Utifrån den utopin har sedan, verkar det som, dagens naturskydd utvecklats. Men idag ser förutsättningarna annorlunda ut och naturen i staden har blivit viktigare. Det betyder att de skydd som skapades med utgångspunkten att skydda naturen från utvecklingen inte är anpassningsbar i staden som präglas av det som naturskydden distanserar sig ifrån.

5.1 Internationella styrmedel, EU och Sveriges Rikes Lag

1992 grundade, enligt regeringskansliet (2011), FN ett handlingsprogram som skulle syfta till en bättre hållbar framtid. Programmet som kallas Agenda 21 ser på det globala planet till att med hjälp av långsiktiga mål och riktlinjer bidra till en hållbar framtid som utrotar fattigdom och arbetar för att få bort miljöhot. Utan att hota framtida generationer ska Agenda 21 hjälpa regeringar, kommuner och andra aktörer att planera framtiden (Regeringskansliet, 2012-05-08). Agenda 21 lyfter bland annat fram människors hälsa och att föroreningarna bör minska för minskade hälsorisker, sätter mål om hur boendet får vara, reglerar lagar för hur en integrerad fysisk planering samverkar med markhushållning, hur jordbruksmark och produktion bör hanteras, bevaring av biologisk mångfald ske, kemikaliehantering samt miljöfarligt avfall hanteras (Regeringskansliet, 2012-04-22).

Sverige har också, enligt Naturvårdsverket, anslutit sig till flera andra internationella konventioner som berör biologisk mångfald och naturvärden:

- Konventionen för biologisk mångfald (CBD) rör biologisk mångfald,
- Bonnkonventionens syfte är att skydda flyttande djurarter, deras livsmiljöer och flyttvägar,
- Europeiska landskapskonventionen hanterar frågan om skydd och skötsel av landskap,
- Världsarvskonventionen som reglerar frågor och skydd kring natur- och kulturarv,
- Bernkonventionen behandlar växter och djur i Europa samt deras livsmiljöer (Naturvårdsverket, 2012-4-13-E),
- EU:s art- och habitatdirektiv syftar till att bevara arter och naturtyper som bedöms vara betydande för skyddsvärda arter i ett europeiskt perspektiv, vanligtvis inte i städer om områdena inte ses som unika i Europa (ArtDatabanken, 2011).

Europeiska unionen

Även EU, skriver Naturvårdsverket (2012), har utvecklat bestämmelser inom olika rättssaker. Dels finns EU-direktiv som innebär att bestämmelserna ska integreras i nationens lagstiftningar. Direktivet säger vilket resultat som länderna ska uppfylla och när det ska vara uppfyllt, men inte hur målet ska uppnås. EU-förordningarna gäller däremot, menar Naturvårdsverket, oberoende från nationens lagar. Landet i fråga behöver alltså inte ta in den i lagstiftningen men får inte heller bryta mot den. Skulle det vara så att en nations lagar säger mot denna så är det förordningen som blir gällande (Naturvårdsverket, 2012-04-23-C).

Sverige

Många av EU:s rättssaker finns idag tillämpade i Miljöbalken (Miljöbalken 1998:808, 2012-04-11). Miljöbalken trädde i kraft 1999 och dess huvudsakliga syfte är att främja en hållbar framtid, innebärande att en hälsosam och god miljö erbjuds till både kommande och nuvarande generationer. Lagen ska försäkra att naturen används på ett ansvarsfullt sätt med utgångspunkt på att den är skyddsvärd. Det görs utifrån fem utgångspunkter:

- “1. människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan,
2. värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas,
3. den biologiska mångfalden bevaras,
4. mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt, god hushållning tryggas, och
5. återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås.” (Miljöbalken 1998:808, 2012-04-11).

Sverige har sedan för att följa miljöbalken satt upp 16 miljömål som alla kommuner ska jobba utifrån för att uppnå en hållbar framtid (Miljömålen, 2012-04-12). Miljömålen fungerar genom att de har ett generationsmål som ska uppnås via de 16 miljökvalitetsmålen. För att nå miljömålen finns det även uppsatta delmål som ska hjälpa kommunerna att nå sina högt satta mål. Det finns framförallt tre mål som berör ruderalmark (vissa av dem förutsätter kontaminerad mark). De definierar hur miljön ser ut när målen är uppnådda (Miljömålen, 2012-04-12-A).

I miljö kvalitetsmålet ”*giftfri miljö*” definieras framtiden som:

”Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrundsnivåerna.” (Miljömål, *giftfri miljö* 2012-04-12-C).

Det går också att utläsa i miljö kvalitetsmålet ”*god bebyggd miljö*”:

”Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas” (Miljömål, *god bebyggd miljö*, 2012-04-12-D).

Så även i miljö kvalitetsmålet ”*ett rikt växt- och djurliv*”:

”Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd” (Miljömål, *ett rikt- växt och djurliv*, 2012-04-12-B).

Intressant med målen är att de alla tre kontrolleras av olika myndigheter. *Giftfri miljö* styrs av Kemikalieinspektionen, *god bebyggs miljö* av Boverket och *ett rikt växt- och djurliv* av naturvårdsverket (Boverket, 2012-06-11).

5.2 Naturvårdsverkets och länsstyrelsens roll

Naturvårdsverkets roll handlar, när det kommer till naturskydd, till största delen att fungera samverkande för kommunernas arbete (Naturvårdsverket, 2010). Genom vägledning, ekonomiska bidrag och sammanställning av kommunernas skydd ska det bli enklare för kommuner att utveckla skydd för naturen (Naturvårdsverket, *Att satsa på lokalt naturskydd*, 2010).

Länsstyrelsen ska däremot, enligt Naturvårdsverket, hjälpa till så att nationella mål uppnås i de olika länen. Det görs genom rådgivning, information eller liknande verksamheter. Områden de hanterar är miljövard, djurvard, fiske och naturvard. De ansvarar också som regional tillsynsvägledare (Naturvårdsverket, 2012-04-24-F). De har även ansvaret att se till att Naturvårdsverket får ta del av vad som sker, vilka projekt som genomförs och beviljas (Naturvårdsverket, *Att satsa på lokalt naturskydd*, 2010).

5.3 Stöd och skydd för ruderalmark i staden

Nedan listas olika typer av stöd som kan vara tillämpningsbara på industrimark. Eftersom det inte finns något direkt utformat stöd i form av skydd eller dylikt på marken så finns det säkerligen viss problematik med de skydd som nämns i kommande avsnitt. Det betyder att olika förutsättningar på marker skulle kunna sätta stop för några av de skydd som nämns men är idag de skydd som finns att tillgå om skydd behövs.

Detaljplanen

Detaljplanen har enligt Naturvårdsverket (2012) en viktig roll när det handlar om artskydd. I PBL, kap 5 18 §, går det att utläsa att om en detaljplan tillåter användning av mark, byggnader eller annan anläggning som kan innebära en påverkan på hälsa, hushållning och miljö ska en miljökonsekvensbeskrivning göras. Skulle det då finnas brister i underlaget kan detaljplanen genom prövning förklaras ogiltig. Det står också i den svenska miljöretten att planen har en rättsverkan. Det innebär att ett område är hindrat från att användas till annat än vad som anges i planen men säkerställer dock inte att området får användas till det till en början planerade ändamålet. Miljöbalken begränsas endast i vissa speciella fall och följer vanligen parallellt plan- och bygglagen (PBL). Dock menar Naturvårdsverket att det saknas formella krav på att en dispens i sådant fall måste, enligt artskyddsförordningen, ses över före ett beslut. Innan markanvändningsbesluten kan fattas, skriver naturvårdsverket, måste en utredning på eventuell påverkan på de skyddsvärda arterna göras. Det för att kunna genomföra de två naturvårdsdirektiven som finns i Sverige (Naturvårdsverket, 2012-04-26-A).

Naturreservat

Enligt Naturvårdsverket (2012) inrättas naturreservat av kommuner och länsstyrelser. Syftet är att skydda värdefulla naturområden och skyddsvärda arter vilket blir ett sätt att uppnå internationella naturvårdskonventioner och åtaganden. De huvudsakliga orsakerna till varför reservat inrättas är för att bevara den biologiska mångfalden och bevara värdefulla naturmiljöer. Det är ett flexibelt skydd genom att syftet med skyddet styr begränsningar i området. Reservat kan även instiftas i syfte till att gynna friluftslivet (Naturvårdsverket, 2012-04-24-G).

5.3.1 Ovanligare men tillämpningsbara skydd

Fridlysning

Fridlysning av arter styrs, enligt Naturvårdsverket (2012), av regeringen och dess främsta syfte är att skydda en växt- eller djurart från plockning, infångande eller dödande. Under lagen är också artens frön, ägg, rom eller bon även skyddade. Arterna är dock, menar Naturvårdsverket, inte skyddade från pågående markanvändning som skulle kunna vara skogs- eller jordbruk. Det finns olika klasser i hur starkt arterna skyddas beroende på hur hotad arten är. Den största orsaken till varför en art fridlyses är om de anses hotade av allmänheten i form av insamling av arten. Det kan dock ges dispens men den ska grunda sig för utbildning dokumentering, forskning och utplantering. Dispensen ges av regeringen och i särskilda fall länsstyrelsen (Naturvårdsverket, 2012-04-24-D).

Ekologisk kompensation

Naturvårdsverket (2012) skriver att ekologisk kompensation kan innebära skötselåtgärder, restaurering av skadade miljöer, nyskapande av platser och ska långsiktigt skydda områden som innan inte varit under skydd (Naturvårdsverket, 2012-04-24-B).

Naturminne

Naturminnen, menar Länsstyrelsen i Skåne (2012), är ett skydd som går att tillämpa på punktojekt och är mindre än 1 Ha. Skyddet är skyddat av fridlysningen och därmed får ingen åverkan på objektet ske (Länsstyrelsen i Skåne, 2012-04-25).

Biosfärområden

Biosfärområden är inte ett direkt skydd, skriver Naturvårdsverket (2012), men dess huvudsyfte är att främja naturvård och hållbar utveckling på ett nytänkande sätt. I området ska människor kunna leva samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras. Det ska underlätta för olika aktörer på ett strategiskt sätt. I dessa områden testas nya metoder och kunskap för att uppnå en långsiktig hållbar

planering. Området ses, enligt Naturvårdsverket, som ett komplement till andra skydd eftersom det inte ger ett juridiskt skydd. För att det ska kunna inrättas i staden finns det ett visst antal kriterier som måste uppfyllas (Naturvårdsverket, 2012-05-22-I).

Det är, enligt Svenska MAB-kommittén (2005), FN-organet UNESCO:s verksamhet. Syftet med instiftandet är att bevara den biologiska mångfalden och samtidigt främja den ekonomiska och sociala utvecklingen för att skapa en hållbar utveckling. Biosfärområden, menar de, är indelade i tre kategorier med kärnområde, buffertzoner och utvecklingsområde. I stora drag är kärnområdet ett område som är skyddad enligt lag som ska bevara friluftsförhållanden och naturvärden. Buffertzonerna syftar däremot till att omgärda alternativt sammankoppla kärnområden. Här får resursutnyttjande och aktiviteter ske om de är förenliga med kärnområdesskyddet skriver Svenska MAB-kommittén (2005). I ett biosfärområde kan det finnas flera kärnområden och buffertzoner. Den yttre kanten av ett biosfärområde blir utvecklingsområde där lokalt förankrat och långsiktigt utvecklingsområde gynnas. Zoneringen har betydelse i hur den sociala, ekonomiska och ekologiska utvecklingen i regionen kommer ske. De bör också innehålla en stor variation av diversitet (Svenska MAB-kommittén, 2005). Ett industriområde skulle mycket väl kunna ingå i ett biosfärområde så länge det följer kriterierna skriver Blom. Platsen i biosfärområdet styrs av zoneringen (Blom, Göran, muntligen, 2012-04-24).

5.5 Kommunens syn och arbete med ruderalmark

Nedan följer en sammanställning av en intervju med Mats Wirén, ekolog på gatukontoret. Följande intervju gjordes den 18 april 2012 i ett samlingsrum på gatukontoret i Malmö. Syftet har varit att ta reda på hur situationen kring natur och bevarandet av natur ruderalmark fungerar i Malmö stad för att framför allt belysa möjliga hot och potential kring marken som råder idag. Följande text är en analys av det samtal som fördes utifrån en utformad intervjuguide. De citat som finns är alla uttalade av Mats Wirén. Hela intervjun finns som bilaga och därför ska den texten läsas som en tolkning av vad Wirén berättat under intervjun.

Att upptäcka värden

Biologiska värden i staden upptäcks vanligtvis genom inventeringar men är också beroende av utomstående personer som tipsar om nya upptäckter. Andra hjälpmedel att tillgå är Artportalen och Skånes flora. Ambitionsnivån i förhållande till tid och resurser medger dock inte mer noggranna inventeringar än att värden kan missas. Däremot prioriteras en mycket stor del av kommunen som gicks igenom för en naturvärdesbedömning. Det har lett till att helheten har getts ett värde.

”Vi har naturvårdsprogrammet där kommunens områden med höga naturvärden tas upp. Men de inventeringarna är inte alltid jättegrundliga utan har gjorts ett par eller en gång.[...] Så vi hämtar in information som vi hittar från olika källor.”

I huvudsak är det syftet som får bestämma om vilka marker som inventeras. Varken storlek eller lokalisering spelar någon roll när det kommer till vilken plats som ska inventeras. Finns det också en kunskap om var man planerar att exploatera och man vet att det kan var möjligt att skydda lite mark så görs också inventeringar. Det verkar finnas en stor variation i hur grundligt en inventering görs vilket förmodligen också beror på syftet. Det borde betyda att viss naturmark är mer hotad än annan som anses vara bättre att bevara.

Hot

”Tyvärr är det ofta så att ruderalmarker försvinner. När det handlar om industri- och järnvägsmarker har man inte så stort intresse av att spara dessa och det är synd eftersom de har stora värden.”

Det verkar i kommunen finnas ett svagt intresse för ruderatmarken och hänsynen till de värden som finns är inte direkt stora, vilket leder till att dessa marker anses vara bra att exploatera på. Exploateringen är ett av de största hoten som ruderatmarken har att möta. Inom en stad verkar det nämligen vara svårt att motivera för skydd av ruderatmarken när staden strävar efter att växa i invånarantal genom en förtätning. Exploateringen brukar i många fall ge en ekonomisk vinning vilken det verkar vara svårt att stå emot och belyses i kommande citat.

”Men allt är en avvägning av hur stora exploateringsintressena är och är det så att byggbolagen och kommunen ser stora ekonomiska vinster på ett område jämfört med ett annat är det väldigt svårt att få igenom sådana saker.”

Generellt kommer naturen in i planeringen alldeles för sent trots naturvårdsprogram och Malmö grönsplan. Det betyder att det är lättare att fälla träden än att rita om husen. En bättre och tidigare planering verkar leda till att höga biologiska värden hade varit enklare och billigare att spara. Så fort nya värden upptäcks sätter därför striden igång för ett bevarande av värdena. Det verkar dessutom för att få så mycket respons som möjligt vara av stort värde att med ett upptäckande få med sina chefer och politiker. De värden som, inom en kommun, uppfattas vara enklast att bevara är stora träd. Anledningen till detta är att gemene man sätter ett värde på dessa. Det finns dock två motiv till varför naturen ska bevaras i staden. Det handlar dels om människans rekreationsmöjligheter, dels om naturens egenvärde och inte allt för sällan hänger dock dessa två värden ihop.

”Artmångfalden i en stad är viktig men den har också ett rekreativt värde och naturen erbjuder samtidigt ekosystemtjänster som det är dålig kunskap om.”

Det verkar vara just okunskapen som är det största problemet när det kommer till varför det är så svårt att bevara ruderatmarken. Den bristande insikten verkar finnas hos både beslutsfattare och planerare och rör såväl konventioner och ekosystemtjänster som naturens värde.

”Staden är ju rik på många olika typer av biotoper men just ruderatmarken har man liten förståelse för att de är så värdefulla.”

Värdering och skydd av marken

Att sätta ett värde på naturen verkar dock svårt. Det ser inte ut att finnas en tillförlit för mallar och siffror. Värderingen av marken är snarare en subjektiv bedömning av vad det finns lite av eller saknas i kommunen. Vid värderingen tas dock både det rekreativa och biologiska upp.

”Ofta är det så att jag försöker spara så mycket träd och buskar som möjligt för att spara tid. Men det är ju också så att det är gamla träd och det har vi väldigt lite av. Det är speciella träd, växter eller mark som vi har väldigt lite av, som t.ex. ruderatmark, som jag ofta försöker pusha för, för att skapa en stor variation av miljöer. Malmö stad har en vision om att ha en stor variation av områden.”

Men det är svårt att bevara naturen. Till stor del verkar det vara på grund av det inte finns något naturskydd som är direkt tillämpningsbart på ruderatmarken. De två skydd som huvudsakligen används är detaljplanen eller naturreservat. Problematik med dessa är att de antingen anses vara för lösa eller starka, beroende på vem som ser på saken. Men det är inte bara en fråga om marken får ett skydd över sig eller inte. Omgivningen är också en bidragande faktor som kan hota naturen. Genom att inte bygga smart kring värdefull natur verkar vi kunna slå ut den naturen som från början skulle bevaras. Även omgivande parker och spontana hundrastningar kan förstöra en mark.

”De växter och djur som lever på ofta karga landskap kräver stora ytor men sen finns det ju även växter och djur som klarar situationen. [...] Det kommer också ett tillflöde av andra arter beroende på vad som finns runt omkring.”

De gånger det inte är möjligt att bevara marken på en viss plats finns också möjligheten att kompensera för den förlorade marken genom att skapa nya platser. Det finns nämligen en målsättning inom kommunen att växa i invånarantal vilket betyder att natur som kan vara värt att skydda exploateras. Genom att kompensera för förlorade ytor tar staden ett ansvar för sitt handlande. Det ansvaret innebär att skapa en välmående stad men kostar en del att utföra.

”Staden har alltså ansvaret att se till att även ruderatmarken och natur finns kvar. Ett större ansvar för det gröna borde tas i politiken.”

Det innebär att staden måste bygga smart för att ha kvar naturen som finns idag. Genom en tidigare planering av naturen verkar det underlätta för ruderatmarken att finnas kvar. Men ett arbete i staden, när det kommer till att ha kvar naturen, verkar innebära en syn på att låta människan vara en del av den. Inte utestängd.

”Och det är ett problem när man träffar biologer som bara ser till artbevarandet och inte alls har en och inte alls har en förståelse för det rekreativa värdet som kan innebära att arter försvinner för att man tillåter en hög andel besökare i området. Det är en balansgång men vill man ha en befolkning som bryr sig om det gröna så får det också kosta lite.”

Det verkar vara en ständig kompromiss och ihärdigt överläggande för att hitta balansen mellan naturens bevarande och människans tillgänglighet.

Hänsyn och kompromisser

De faktorer som däremot måste ta en större hänsyn till naturen är hur en exploatering går till. Det verkar finnas en tendens till att vilja bygga nära naturområden som hamnar under skydd. De gånger byggnationerna inte ser till naturen kan det hota det som skyddades till en början. Det gäller att idag, när det blir tätare i städerna bygga smart med stor respekt för den natur som finns. Idag råder det en one-way-analys, där man ser från exploatering till natur. Önskvärt hade varit att man såg naturen först och vara mer försiktig kring runt värdefull natur. Problemet verkar ligga i att det på ruderatmarken finns en tydlig intressekonflikt där andra intresse ofta prioriteras före. En annan problematik som verkar råda kring ruderatmarken är konflikten kring gifter i marken. Dessa gifter är nämligen under skydd av miljölagstiftningen och många gånger verkar de anse att ruderatmarken, innehållande gifter, ska saneras.

”Vi förstör huvuddelen av den ruderatmark vi har på grund av sanering. Brister i kommunikation och rutiner kan ibland leda till missförstånd. Kompromisser är ett faktum. Ibland är miljökraven för höga.”

Genom att se till vilken funktion platsen har och vilka kvaliteter som råder borde det finnas ett överseende med gifter i marken. Trots att kommunikationen i de flesta fall är mycket bra verkar det finnas en tendens till att det inte allt för sällan görs schablonmässigt och saneras trots att det inte är ett behov. De gånger marken inte kan bevaras i sitt ursprungliga skick finns dock alltid möjligheten att restaurera. Det kostar dock mycket pengar, ändrar flora och fauna, tar bort det kulturhistoriska och det tar lång tid att uppnå samma kvalitet igen. Det verkar alltså finnas två vägar att gå för att bevara ruderatmarken, dels genom skydd, dels genom att nyskapa. Det borde därför finnas vägar att gå för att runt kollisionen av lagar. Men det förutsätter att kunskapen och intresset för marken ökar.

”Vissa hävdar: ’Ruderatmarken är inte natur’ men vad är då natur?”

Slutsats

Arbetet kring ruderatmark verkar idag vara ett krävande arbete. De hot som står mot markerna är inte lätta att vända och många gånger krävs det nog en drivande person som står upp för marken. Att få folk att förstå värdet av ruderatmarken är tidskrävande och när det tillkommer lagar som säger att marken bör försvinna handlar det om att kompromissa. Genom att så tidigt som möjligt visa på de värden som finns undgår man dock många problem och chansen för att marken kan finnas kvar ökar. Trots många svårigheter med att ha kvar marken verkar det finnas hopp. Synen på marken är på väg att förändras och det är förmodligen tack vare lyckade föregångsexempel som Südgelände Natur Park i Berlin samt Emscher Landschaftspark i Ruhr-området, båda i Tyskland. Ruderatmarken är marker som innan inte ansetts vara natur men tack vare att kommunerna idag har fått mer ansvar när det kommer till naturskydd verkar det finnas en tendens till att mer regional och lokal natur skyddas. Hoppet för att ruderatmarken snart lyfts upp som unik i staden känns inte helt avlägsen. Men det är en bra bit att vandra till dess.

Del 3

6 Sammanfattning, slutsats och diskussion

I den här uppsatsen har jag försökt att bidra till en förståelse av ruderatmarkens roll för stadens natur och av hur existerande regler och myndighetsstrukturer kan användas för att bevara ruderatmarken. Syftet med arbetet var att bidra till diskussionen för huruvida natur på ruderatmark bör finnas kvar som plats och funktion i staden. Det här kapitlet börjar med en sammanfattande slutsats som följs upp av en diskussion där jag med stöd från andras åsikter lyfter slutsatserna och avslutar med exempel på vidare forskning som arbetet har gett upphov till.

6.1 Sammanfattande slutsatser

Ruderatmarkens värden och roll

Flora och fauna bör, ju fler människor som flyttar in i staden, bli allt viktigare. Därför borde naturen för att behålla den kvalitet som råder idag, vara bland det första en planering i städer ser till när de nu talar om att förtäta. Varje stadshabitat bör lyftas upp som värdefull och bidragande till stadens kvaliteter och karaktär. Det konstateras av studien att ruderatmarken inhyser unika och värdefulla biologiska värden som bidrar till en rik biologisk mångfald till staden. Övergripande karaktäriseras en ruderatmark av ett område inklämt bland andra funktioner men kan vara i varierande storlek. Den biologiska mångfald som återfinns på platserna verkar till största delen vara av typisk ruderatflora samt rik på insektsliv. Den typiska flora på marken är huvudsakligen växter som i folkmun kallas ogräs. På platserna återfinns dessutom, tillsammans med grundfloran, enstaka arter av än högre värde.

Ruderatmarken är en del av det varierande landskapssamhälle som råder i staden där alla landskap bär upp varandra. Samtidigt som de skiljer sig från andra stadshabitat är de också en del av naturen som helhet. Det betyder att en ruderatmark kan vara lika mycket natur som grannparken och därför viktig som plats för flora och fauna. Det blir ett grönt rum.

Naturen har ett egenvärde vilket betyder att det ska finnas en respekt hos människorna för naturen och att hon ska hantera den varsamt. Egenvärdets framtid styrs av ett antal konventioner och lagar som ska bidra till att unik natur och biologisk mångfald bevaras. Samtidigt som naturen kan ses som endast natur är den likväl präglad av kulturen. Det innebär att naturförhållanden är ett resultat av en historisk situation, rådande samhällskontext och därför också platsberoende. Det innebär att dessa platser är högst påverkade av människans aktiviteter. Även om de inte alltid är direkt tillgängliga för henne. Dock är det viktigt att fråga sig om naturen tar hänsyn till mänskliga förhållanden eller bara breder ut sig bäst den vill även om det är under människans förutsättningar.

Hot

Samtidigt som höga naturvärden och unika anpassningsförmågor återfinns på markerna talas det idag om förtätning på platserna. En förtätning innebär att städerna exploaterar inåt och utnyttjar de rum som finns kvar att bygga på. En förtätning kan leda till att dessa ruderatmarker som idag ofta är övergivna industritomter, järnväg eller gamla båthamnar exploateras bort. Det skulle innebära att alla dessa unika funktioner och värden som finns på platsen hotas att försvinna. Det finns dock också andra platser i staden att förtäta på men som inte har samma höga exploateringspotential. Dessutom är det svårt att argumentera mot en förtätning när forskning idag påvisar att en förtätning leder till en hållbar stad, minskar på klimatpåverkan (vilket anses vara ett globalt hot) och leder till

en utveckling med ekonomisk vinning.

Med en förtätning blir det samtidigt allt viktigare att se till de gröna rummen i staden. Det leder till en motsättning i att dessa värdefulla ruderatmarker anses vara förtätningsbara samtidigt som de skänker staden grönska. Skillnaden är att grönska kan vara både formell och faktisk där den faktiska naturen vanligtvis hotas genom att ägoförhållandena kan variera.

Ett val, om vilken roll markerna fyller, måste göras för att veta ruderatmarkens framtid. En viktig och aktuell fråga blir därför hur dessa marker ska kunna bevaras och förvaltas om de anses vara ett grönt och kvalitativt rum. Vidare kan man fråga sig vad som krävs för att ruderatmarken ska ses som likvärdig annan natur eller om även delar av dessa marker kan integreras i den grönstruktur som det tydligt planeras för.

Planeringen idag

De naturskydd som råder idag verkar dock inte vara direkt anpassade efter de naturförutsättningar som råder på ruderatmarken. Naturskydden ser ut att ha stannat i en syn på natur som orörd och skyddad från människans påverkan och utveckling. Det konstateras att det inte finns ett enda direkt anpassat naturskydd att tillämpa i städerna även om det finns skydd att utnyttja. Inte heller lagar och styrningar skyddar marken då den ofta är av giftig karaktär. För att marken ska ha en chans att finnas kvar kan det krävas att lagarna blir mer flexibla när det kommer till toleransen av gifter i mark. Om den typiska biologiska mångfalden på ruderatmark ska bevaras måste toleransen för gifter öka i staden. Frågan blir således om staden vågar riskera att människor påverkas eller skadas av föroreningarna och om det i så fall är värt det.

Markerna styrs av såväl miljömål att uppnå en giftfri miljö som en rik biologisk mångfald. Det blir tydligt, trots välformade konventioner och miljömål, att dessa ruderatmarker är så pass komplexa att de kan ses ur olika synvinklar. Ruderatmarken har hamnat i kläm mellan olika lagstadgar och myndigheter vilket verka komplicera frågan kring hur och som vad dessa platser ska finnas i staden. Det som krävs för att svara på det är djupa inventeringar av vad som finns på platserna idag men också att frågan vilken funktion och roll platserna fyller besvaras.

Ett sätt att göra det och värdera den natur som finns är genom naturvårdsprogram som t.ex. Malmö stad gör. Det är ett bra hjälpmedel för planeringen och att få in naturen tidigt i stadsutvecklingen av staden. Det verkar dock vara ett problem att utvärderingarna inte ges de resurser som önskas, vilket kan leda till att unika värden missas under inventeringen. Naturvårdsprogrammen bör redan från början, när det blir tal om exploatering vara med och styra utvecklingen. De kan hjälpa till att ge den helhetssyn som behövs för en bevarad biologisk mångfald och bra spridning av de geografiska aspekterna (isolerade öar, Stepping-stone m.m.) så att inga habitat hotas försvinna. Det är genom att se till helheten som samband och mönster framträder. Programmen hjälper därför till vid värdering av platser men verkar idag inte vara tillräcklig för att platserna ska få ha kvar sin roll i staden. Trots programmet verkar det idag finnas en tendens till att naturen kommer in för sent i bilden. Det leder till att det blir lättare att fälla träd och ta bort naturen än flytta omkring husen.

För att få så mycket respons som möjligt på marken blir det därför viktigt att koppla in markens värde som både rekreativ (för människan) och biologisk (mestadels för flora och fauna). Genom att ha flera motiv till varför marken ska finnas kvar förenklas och förbättras kampen för marken. Ett sätt att föra in människan i bedömningen av naturen är genom ekosystemtjänster där man även ser till värden som estetik och rekreation. Det verkar idag dock råda en okunskap kring detta värderingssystem. En ökad kunskap om metoden kan förbättra förståelsen om naturen. Tillsammans med naturvårdsprogram kan dessa två system utgöra grunden till en naturvärdering. Tillsammans ser de till både naturens egenvärde samt människans påverkan och roll. En viktig del vid kartläggningen av naturen kan också vara att se till hur platserna används. Med hjälp av en sociotopkarta ser man till både experternas bedömningar och burkarnas tankar. Kartan kan

tillsammans med andra kartläggningar leda till en enklare planering av var en förtätning kan ske. När funktionen och rollen sedan är kartlagd för vad den är idag och vad den planeras bli i framtiden så kan man först då se vilket typ av skydd som kan behövas på platsen. Dessa tre kartläggningar kan tillsammans utgöra en bred grund till hur och varför platserna bör finnas kvar eller ej.

Okunskap

Tyvärr verkar det idag finnas en avsaknad på kunskap om ruderatmarken. Okunskap hos såväl beslutsfattare och planerare som allmänheten (personlig uppfattning bland mina kursare och vänner). Det finns dels en okunskap om ruderatmarkens värden och naturen i sig (t.ex. ekosystemtjänster och arter) men också om vilka konventioner Sverige är anknutna till. Förmodligen är inte okunskapen den enda grunden som bidrar till att ruderatmarkens biologiska värden förbises, utan är bara en liten del av ett större problem.

Komplexitet

Det verkar nämligen finnas en tendens till att desto närmare verkligheten i kommunerna man kommer, desto komplexare och svårare blir frågan kring marken. Det ser ut att vara lättare att fatta beslut på en höge instans eftersom frågan inte är lika komplex där och inte ser till andra faktorer som kan råda på platser.

Ruderatmarken har flera intressenter som alla ser platsen ur olika synvinklar. Marken kan ses som giftig och farlig, den kan ses som ett kulturminne men också som en utmärkt plats för exploatering. Samtidigt tror vissa att en vidareutveckling av marken leder till ökad ekonomisk vinning genom nya byggnadstyper och andra ser chansen att vända något negativt till något positivt genom att odla grödor.

Det verkar dock som de högtravande drömmarna om en rik biologisk mångfald och bevarande av unika arter är svår att tillämpa i staden eftersom fler komponenter kommer in i frågan desto närmare verkligheten man kommer. Många av de starkaste intressenterna genererar dessutom en stor ekonomisk vinning till skillnad från naturen. Det verkar därför finnas en svårighet och konflikt i att låta naturen finnas kvar. Framför allt när markerna sägs hota människors hälsa.

Dagens naturskydd och framtida anpassningar

Än idag råder det en allmän syn på naturen som något utanför människans utveckling. Det blir till problem då en plats, fullständigt dominerad av människan, behöver ett skydd. De skydd som råder idag syftar huvudsakligen till att bevara naturen i ett låst läge i hur platserna ser ut idag. Trots det kan studien konstatera att det finns tillämpningsbara skydd, både genom att bevara och nyskapa. Dock anses skydden ofta vara antingen för starka, i form av naturreservat, eller för svaga genom detaljplaner vilket leder till att detaljplanen blir det mest använda skyddet. Till naturen i staden behövs ett stadsanpassat skydd som kan hjälpa till att bevara och skydda den natur som annars kan hotas. Idag upplevs nämligen naturskydden som låsande av en dynamisk plats.

Ett svar på vilken roll och funktion ruderatmarken kommer få i staden är svår att ge eftersom det kan skilja sig mellan plats och tid. Vidare betyder det att, svaret till varför det ser ut som det gör idag ligger i historien och att nutiden formar hur natursynen och utformningen kommer se ut i framtiden. Det som kan konstateras är att ruderatmarken spelar en tämligen viktig roll i staden ur olika synvinklar men framförallt som natur. Därför bör ursprungliga habitat och biotoper på ruderatmarken bevaras i så lång utsträckning som möjligt. Med en förändrad syn på ruderatmarken, stora delar kompromisser och högre toleranser, sammanslagning av flera värden och roller samt en tidigt planerad natur kan dock leda vägen till att undvika dessa hot i framtiden. Det i sin tur ger ruderatmarken en betydande plats i staden utan att ses som problematisk.

6.2 Diskussion

Följande diskussion för många resonemang som snarare ser till helheten natur i staden än endast platsen ruderatmark. Valet att göra det grundar sig i att allt hänger samman. De stora sambanden, lilla platsen och många resonemang tappar sin betydelse om inte hela stadens uppbyggnad ses. För att understryka viktiga slutsatser tas andras åsikter som inte varit med under studien med i diskussionen.

6.2.1 De biologiska funktionerna och värderingen av marken

Såväl Gilbert (1989) och Weather (1999) som Wirén och Kowarik (2011) lyfter upp ruderatmarken som betydelsefull och som en plats att ha kvar i staden. De värden och karaktärer som lyfts fram anses vara unika, sällsynta och fungerar som utmärkta studieobjekt för framtida anpassningar. Det är studier som grundat sig i synen av ruderatmarken som endast natur och lett till dessa slutsatser. Trots att platserna skapats tack vare människans aktivitet, genom industriutvecklingen, kartläggs naturen på platsen endast utifrån naturens förutsättningar. Värdena och kartläggningen av naturen ser till ett upplyftande av sällsyntheter samt bidrag till den biologiska mångfalden. Det är i sig mycket viktiga värden för människan på ett indirekt sätt men blir kanske ett svagt argument för ett bevarande av centrala platser i en stad. Naturen måste alltså ses som både styrd utifrån människans behov men också se till naturens egen rättighet att ha en plats i staden vilket Wirén poängterar som viktigt för naturen.

En intressant funktion som lyfts av såväl Wirén som Kowarik (2011) är ruderatmarken som studieobjekt. Kowarik skriver att dessa platser visa på hur framtida anpassningar av staden kan komma att se ut. Frågan är då hur platserna ska ses, är det platser som inte ska öppnas upp för människornas vistelse? Eller kan studier ske samtidigt? Att stänga ute människan har nämligen inte, under studien, visat sig vara särskilt hållbart i en stad som domineras av människan. Människans delaktighet på platserna menar både Miller (2005) och Wirén är en viktig faktor för att öka platsens värde.

Av studien kan konstateras att de värden som finns på platsen fyller en viktig funktion som bidrag till stadens biodiversitet samt erbjuder staden unika arter. Platserna är ofta rika på insekter samt har en utpräglad typisk ruderatflora, en flora som ofta präglas av ogräs. Utöver dessa grunder verkar det på platserna finnas enstaka värden som bedöms höga och skyddsvärda. Frågan är om det är en tillräcklig kartläggning av markens värde som trots allt går att återfinna på centrala platser i staden och därför blir en del av människornas liv varje dag. De konstateranden om de höga värden ruderatmarken kan därför ses som aningen vag och förstärkning från andra kartläggningar skulle kunna ge ett bredare svar om markens roll som natur i staden. Det verkar saknas välanvända tekniker för vilka värden som platserna erbjuder och ser till människan direkt. Ekosystemtjänster är ett sätt att också se till rekreation och estetik. Värden direkt tilltalar människan genom njutning för våra sinnen och som även Gilbert (1989) lyfts som ett viktigt värde hos den urbana naturen. Men metoden behöver få en ökad roll i planeringen och dessutom måste kunskapen om metoden förbättras. Av studien har det genom Wirén framkommit att det råder en okunskap hos planerare och beslutsfattare om ekosystemtjänsterna. Ett annat sätt att se till hur markerna används är genom sociotopkartan. Men denna kartläggning kan inte stå för sig själv utan behöver stärkas med exempelvis naturvärdesbeskrivningen eller en biotopkarta. Dessa tre metoder av kartläggningen kan tillsammans ge en välutvecklad bild av markens roll, funktion och värde som natur i staden.

Utifrån studien kan jag konstatera att kartläggningen av natur på ruderatmark fungerar i den mån att en helhetsbild av naturens egenvärden ges. Det som däremot inte alls är lika utvecklat är hur

bedömningen av naturen på ruderatmarken påverkar människan. Gilbert (1989) förstärker påståendet och menar att det beror på att markerna ofta är avstängda eller svårtillgängliga för människan. Det i sin tur menar Gilbert leder till att det blir svårt att rättfärdiga platserna till stadens natur. Genom att kartlägga värdena för människan samt att till öppna upp platserna ges människan en chans att vara delaktig i marken. För att sätta ett värde på ruderatmarken saknas dock idag en beskrivning för vilken roll den fyller för människorna vilket skulle kunna göras bättre med hjälp av ekosystemtjänsterna som metod.

En annan viktig fråga som bör tas upp är vilken mark som också går att exploatera på vilket skulle kunna skydda ruderatmarken. Det som går att utläsa utifrån Malmö Stads Pm *Så förtätar vi Malmö!* (2010) är att det finns även andra ytor med exploateringspotential. Dessa ytor verkar dock inte vara lika effektiva. Det som skulle tala för att undvika att förtäta på dessa platser är kostnaden att exploatera på ruderatmark. I och med att den ofta är förgiftad måste marken vid exploatering saneras (Falk, Ronnheden, 2010, sid. 9).

6.2.2 Behovet av människans delaktighet och kunskap

Det är inte bara metoderna för kartläggning av ruderatmarken och naturen eller nya naturskydd som behövs utvecklas. Även kunskapsspridning kring markernas funktion och värde till människorna är en förutsättning för ruderatmarkens framtid. Miller (2005) skriver att medvetenhet hos invånarna höjer värdet på marken. Det är viktigt att få människorna att inse värdet och betydelsen av biologisk mångfald samt förstå den ekologiska verkligheten för människornas liv. Det kan vara en förutsättning för att lyckas med bevarandet av biodiversiteten och så även biologiska värden. Naturen och dess betydelse bör vara grundläggande i invånarnas liv (Miller, 2005, sid. 430).

Vidare betyder det att markens värden, både de som påverkar människan direkt och indirekt, förhöjs. De värden som idag inte accepteras kan då ges en förståelse. Ett skydd av marken blir då lättare att införa på platser som verkligen behöver det. Ruderatmarken är en del av stadens natur och därför bör även kunskapen om denna öka. Det verkar därför finnas ett behov av att öka kunskapen hos planerare och politiker men också att tillgängliggöra marken för människorna vilket även Wirén förstärker. Kunskap i sin tur, menar Miller (2005), leder till en förståelse vilken funktion platserna har för både natur och människa. Även Sukopp (2004, sid. 353) menar att det är i sammanslagningen av de ekologiska värdena tillsammans med sociala krav vi kan behålla den natur som finns idag. Han menar att ett kriterium för att uppnå en biologisk mångfald är att få människorna förstå vad deras handlingar betyder för miljön, samhället och dem själva. Vidare föreslår han att städer borde arbeta med att skydda och utveckla naturen för att tillhandahålla en bas till människorna och deras kontakt med de naturliga elementen i deras liv (Sukopp, 2004, sid. 353).

Det finns visserligen svårigheter med att prata om att kunskap ska rädda naturen i staden. Frågan är hur lång tid det tar att etablera en så pass grundläggande kunskap att människorna skapar den djupa förståelse de behöver för att medvetet grunda sina värderingar och handlingar utifrån vad naturen kan ge. Dessutom så kommer det alltid finnas skilda åsikter i hur platser ska ses och vara vilket inte är något att påverka. Att sprida kunskap är dessutom en åtgärd som kräver mycket tid och arbete. Vinsten däremot blir som tidigare nämnt stor och kan därför vara värd att investera i.

6.2.3 Vad talar mot ett bevarande av ruderatmarken?

Agenda 21 anses förtätningen vara ett sätt att nå en hållbar utveckling (Regeringskansliet, 2012-05-08). Samtidigt menar också Malmö stadsbyggnadskontor (2010-A, sid. 4, 9) att störst exploateringspotential finns i just industriområden. Tillsammans bildar dessa åsikter ett starkt argument för att just industrimarken är en viktig mark i staden att förtäta på. Det går att ställa sig

kritisk till hur viktig ruderatfloran är jämte mot en framtid som sparar på klimatet. Boverket (2012, sid. 8) menar att med en strategisk planering av bebyggelse, trafikstruktur, energiförsörjning och grönstruktur kan klimatpåverkan minskas i dagens samhälle. De menar att med hjälp av lokalisering av ny bebyggelse och infrastruktur kan staden påverka transporterna och därmed utsläppen. Vidare skriver de att genom att skapa attraktiva boendeformer i och nära staden med tillgång till rekreationsmöjligheter, mötesplatser m.m. så minskar staden även ett fritidsresande som annars kostar på klimatet (Boverket, 2010, sid. 8).

En annan viktig faktor och förutsättning som talar mot ett bevarande av ruderatmark är risken att människor eller annan natur skadas. Både miljömålen *giftfri miljö* och *god bebyggt miljö* menar att människorna inte ska utsättas för risker från gifter (Miljömålen, 2012-04-12-C/D). Det skapar en svårighet vid ett förespråkande för ruderatmarken. Ska marken tillgängliggöras för människorna kan det krävas att gifter tas bort vilket i sin tur leder till nya markförutsättningar och helt nya platser.

Ruderatmark kan också vidareutvecklas till nya typer av industrier eller för att odla biobränslen. Det som dessa utvecklingar av marken har gemensamt är att de inte längre tillåter marken finnas kvar som den ser ut idag. Det ställer sig emot frågan till huruvida just ruderatmarken kan bevaras i staden med de kvaliteter den inhyser idag. Det är ingen självklarhet att ruderatmarken ska finnas kvar i staden utan är en diskussion som måste föras för varje plats unika förutsättningar. Därför måste även frågan kring hur mycket av ruderatmarken som måste bevaras för att den ska ha en säker framtid diskuteras och vilka platser som är skyddsvärda. Det är inte självklart att ruderatmarkens flora är skyddsvärd på alla platser i staden utan passar mycket bättre till exempelvis exploatering.

6.2.4 Dagens regler och myndighetsstrukturer

Det verkar idag råda motsättningar i vilka funktioner ruderatmarken fyller. Problematiken ligger i att det heller gå att se över någon funktion ruderatmarken erbjuder utan det är som Wirén påpekar viktigt med kompromisser. Bortses andra faktorer som också ger ruderatmarken en roll och endast utvärderar huruvida naturen på ruderatmarken kan finnas kvar finns det tillämpningsbara skydd, även om de från början utformades till landsbygden. Det skulle inte behöva vara ett problem att skydda ruderatmarken. Ändå görs det inte i tillräcklig utsträckning, vilket framkom från intervjun. Det som studien konstaterar är att trots välformade konventioner och lagar är det svårt att få till ett bevarande av dessa marker. Ekonomins vinning verkar ha en starkare röst vilket också Wirén menar. Ekonomin är dock en viktig faktor i staden vilket Kattwinkel m.fl. styrker och menar att naturen bör anpassa sig efter den (2011).

Wirén påpekar nämligen att naturskydd i staden kan upplevas som låsande av en plats. För att undgå den synen på naturskydd behöver skydden anpassas till stadens dynamik. Dessutom, poängterar Malmö stadsbyggnadskontor (2010-A) att med en förtätning så måste de gröna rummen bli mångfunktionella. Det leder till svårigheter att låsa en plats för bara enstaka funktioner. Ska ruderatmarken ses som ett grönt rum med staden bör det anpassas till människan och då i många fall låta åverkan på platsen ske. Det betyder att många av de skydd som innan ansågs fungera i staden inte längre håller. Naturskydden måste följa med stadens utveckling för att vara tillämpningsbara på markerna.

6.2.5 Naturskyddens anpassning

Trots att människans kunskap kan bidra till en ökad förståelse av marken tror jag inte att det är enda vägen att gå. När diskussionen kring vad som ska finnas kvar i staden förs är det svårt att bortse

från det ansvar som finns för framtida generationer. Wilson (1984) menar att värden är tidsberoende och förändras därför med tiden. I sin förlängning betyder det att nuvarande generationer inte är skyldiga framtida generationer någonting. Skyldigheter tappas nämligen sin betydelse med tiden skriver han. Samtidigt menar Wilson (1984) att dagens generationer är skyldiga att planera för även framtida generationer. Det torde vara ett stort misstag att låta arter falla in i spelet av utrotning (Wilson, 1984, sid. 120-121).

”In ecological and evolutionary time, good does not automatically flow from good or evil from evil. To choose what is best for the near future is easy. To choose what is best for the distant future is also easy. But to choose what is best for both the near and distant futures is a hard task, often internally contradictory, and requiring ethical codes yet to be formulated”(Wilson, 1984 sid.123).

Givetvis vet vi inte vad framtiden vill ha eller behöver, men för att försäkra sig om att framtidens natur inte faller bort i dagens planering kan det därför vara av värde att skydda natur från utveckling och skadlig påverkan. Idag påpekas det dock, genom Wirén, att det inte finns ett naturskydd som är anpassat till stadens förutsättningar. De anses antingen vara för lösa eller starka. Redan på 30-talet menade naturskyddsföreningen att staden var till för människorna och inte naturen. Samtidigt menade de att den naturnära staden var något att sträva efter (Mårland, 2008). I takt med att städerna förtätas blir naturen i staden därför också allt viktigare och de gröna rum som finns idag bör tas till vara på. Tillsammans med synen på att det finns ett ansvar att ta hand om den natur som finns idag för att säkra framtida generationer en varierande natur är det motsägelsefullt att inte spara på ruderatmark.

Men att påstå att naturen inte skyddas på grund av den grundläggande synen att natur ska skyddas från människan är starkt. Det kan inte den här studien påvisa men kan således konstatera att det är en bidragande faktor. Det faktum att naturen i de flesta fall ska skyddas från åverkan och låsas i ett statiskt läge fungerar inte i staden som inte är statisk i sig. Staden är dynamisk och snabbt föränderlig vilket konstaterades tidigare av Wheeler (1999) tidigare. Ett av de skydd, som är det enda som verkligen ser till stadens helhet är biosfärområdesskyddet. Det är också det skydd som ser till människans delaktighet och skiftande marknad. Det är ett skydd som dock inte är juridiskt bindande vilket då förmodligen kan upplevas som aningen löst för vissa skyddsvärda platser framtid. Anpassningen till stadens marknad menar Kattwinkel m.fl. (2011) leder till förbättrade förutsättningar för naturen i staden.

Kattwinkel m.fl. (2011) menar att ett dynamiskt skydd underlättar för en successionsutveckling i olika steg på platser och erbjuder olika habitat på ruderatmark. Att tillämpa klassiska bevarandeskydd på ruderatmark är inget att rekommendera skriver de. Naturvårdskonceptet med temporärt bevarande passar in på synen av den dynamiska naturen på öppna fält i städer. Konceptet, menar Kattwinkel m.fl. (2011), bygger nämligen på att successionssteg erbjuder habitat för arter under en kort period. Kattwinkel m.fl. vill med det dra slutsatsen att en sådan hantering och planering av platserna kan med dynamiska skydd öka värdet på platserna. En integration av ekonomisk användning och diversitethantering kan öppna upp helt nya möjligheter för urban naturvårdsplanering. De menar att genom att undvara ett skyddsområde för biodiversitet blir det färre växter och djur i staden än en planering för dynamiska skyddsområden i städerna. Ett temporärt skydd överbryggas gamla vanor av isolerade öar i städerna, omdefinierar grönytor till en flexibel och dynamisk identitet vilket är mer anpassat till kortsiktiga, snabbrörliga marknader. Vilket leder in naturskydden på ett ekonomiskt nytänkande spår (Kattwinkel, Biedermann, Kleyer, 2011, sid. 2341-2342).

Personligen tror jag det finns en risk med att föra in för mycket ekonomi i frågan kring natur. På samma sätt som Wirén talar om naturens egenvärde. Snabba marknader försäkras inte att naturen i framtiden finns kvar i samma kvalitet och berör återigen diskussionen kring vilket ansvar vi har att bevara den natur och kvalitet som råder idag till kommande generationer som Wilson (1984)

tidigare poängterade. Naturen ser heller inte till ekonomin utan brer ut sig bäst den vill. Samtidigt leder det idag till att inte finns några skydd att tillämpa och frågan är om det är ett stort behov när dessa marker ändå är så pass snabba i sin succession.

Problematiken kring för lösa och starka skydd finns dock fortfarande kvar. Temporära skydd som Kattwinkel m.fl. (2011) lyfter kan därför spela en viktig roll som skydd under den tid som värdena som anses värda att bevara men öppnar upp för utveckling av marken när värdena försvinner.

6.2.6 Svårigheten med generella svar

Svensson (2001) beskriver naturen som tecken på historisk situation och rådande samhällskontext vilket i sin tur leder till ett platsberoende. Det finns därför en svårighet att endast se till helheter. Utifrån naturvårdsprogrammet kan det dessutom utläsas att värdena varierar från plats till plats. En av grunderna till det kan vara de varierande markförhållandena men också omgivande miljöer spelar en roll för hur platserna värderas och ser ut. Varje ruderatmark blir därför unik. Det finns därmed en problematik i att diskutera generella naturskydd, bevarandemöjligheter och vidareutveckling eftersom det kan variera stort. Samtidigt är det en diskussion som måste föras.

Varje plats förutsättningar kan inte ses till kvantitativa siffror. Att skapa mallar i hur platser och natur kan ses och användas är enkelt och tämligen billigt. Vid planering och utveckling av staden måste byggandet dock reflektera verkligheten vilket Wirén förstärker och menar att siffror och mallar inte leder till en smart planering av staden och hotar naturen. Det eftersom studien har resulterat i slutsatsen att varje plats har olika förutsättningar. Det är svårt att ersätta den kvalité som ursprungliga habitat har menar Wirén vilket också Gilbert (1989) poängterar. Vilket jag tolkar som att en exploatering av dessa ursprungliga habitat är riskfyllt.

I diskussionen blir det också viktigt att ta upp frågan i vilken skala man arbetar. Alberti m.fl. (2003, sid. 1170) poängterade att påverkan av naturen kan ske i olika skalor. En skala som berör närheten till naturen i staden och en som rör de globala problemen. Det ställer också till med problem om skalorna kan säga mot varandra. Vidare blir den stora frågan, vilken skala som anses vara viktigast att se till först.

Vilken framtid ruderatmarken går till mötes beror förmodligen helt på hur marken ser ut och var den ligger. Det kommer därför också krävas olika typer av utveckling på platserna. Kanske behöver vissa platser statiska skydd, andra dynamiska och de tredje inget skydd alls för invånarna ändå anser att platsen ska finnas kvar. Det som kan konstateras är att ruderatmarken kan bara räddas innan en exploatering av marken sker. Så en ordentlig kartläggning av vad marken har för värde samt att upplysa människorna om funktionerna och låta de bli en del av platserna igen kanske kan leda till en säker framtid för ruderatmarken. Åtminstone några år framöver till ny kunskap och nya förutsättningar dyker upp.

6.3 Avslutande reflektion

Jag tror mig kunna svara på min inledande forskningsfråga ” *Vilken roll spelar ruderatmarker för naturen i staden och vilka möjligheter finns det i existerande lagar och myndighetsstrukturer att skydda ruderatmark?* ” med ett konstaterande att ruderatmarken har en roll, om staden så önskar ett bevarande av den kvalité naturen har idag.

Av studien har konstaterats att de biologiska värdena på ruderatmarken är höga, unika och bidrar till

en biologisk mångfald i staden vilka gör att dessa platser bör ha kvar sin plats i staden. Ruderatmarken har en roll som bra studieobjekt men också som kulturminne från en tid som inte längre finns i samma utsträckning. Marken har samtidigt en roll som utmärkt plats att förtäta staden och därmed gå mot en hållbar utveckling. Marken är också av det slag att den genom gifter kan innebära faror för människa och natur om de inte kontrolleras. För att inte hotas försvinna behöver dessa marker därför bevaras, både genom att släppa in människan och av skydd. Det råder idag viss problematik för att detta ska vara möjligt men det finns andra platser att förtäta på. Dock kan det konstateras att det är kombinationen av att förtäta på varierande typer av rum som bibehåller det omtalade mosaikmönstret i staden och lägger grunden till stadens, trots allt, rika naturliv och unika karaktär.

Till att börja med måste den okunskap som råder hos såväl beslutsfattare och planerare som allmänhet om ruderatmarkens värden och funktion bli till kunskap. Okunskapen ger nämligen upphov till en oklarhet om varför platserna har/ ska ha en plats i staden vilket förmodligen är en grundläggande faktor till varför dessa marker är de som anses vara bra att exploatera på. Frågan är dock om en kunskap är tillräckligt. Jag tror inte att det räcker med en kunskap utan människan måste också få vara en del av platserna.

Det råder idag en svårighet att bevara platserna om de endast ser till en bevarandefaktor. Trots att naturvårdsprogrammet ger en bra helhetsbild är den inte tillräcklig och måste kartläggningen av andra värden måste utvecklas. Ekosystemtjänsterna är ett sätt att få in människan och ekonomin i bilden vilket kan förenkla för naturskydd. För dessa kartläggningar av naturen in tidigt i bilden ökar förutsättningarna för ett bevarande av ruderatmarken och som plats i framtiden. Får även sociotopkartan ta en del i planeringen kommer den delaktigheten som önskas från människorna in i bilden.

Jag kan också av slutsatsen att behovet av nya naturskydd i staden måste utformas om en säkrad framtid för ruderatmarken ska uppnås. Detta eftersom vi än är kvar i tanken av att naturen inte är påverkad av människan när faktum är att det idag inte går att hitta natur som inte präglas av kulturen. Naturskydden i staden behöver därför anpassas till stadens dynamik genom att vara just dynamiska, temporära och människoanpassade. Ett av skydden med stor potential är biosfärområden. Ett större fokus på platserna som kulturminnen bör också göras tillsammans med de naturvärden som finns på platsen. Det ger fler motiveringar till varför platserna bör finnas kvar i städerna som gröna rum och bidra till en mångfunktionalitet vilket blir ett krav på framtidens gröna rum om förtätningen fortsätter som utvecklingsstrategi. Dock är det viktigt att förstå att naturen, hur vi än gör, sköter sig själv och frågan är hur mycket av naturen i framtiden vi kan styra och försäkra oss ha kvar.

Dessutom kan jag dra slutsatsen från studien att, om naturen i staden ska finnas kvar, behöver staden bygga smart och naturen bör därför komma in ännu tidigare i planeringen än vad den gör idag. För att det ska byggas smart krävs det mer hänsyn för den verkliga naturen och inte till kvantitativa siffror. Staden behöver också ha en helhetssyn av det mosaikmönster som karaktäriserar stadens natur innan de specifika platserna kan ses över. Med hjälp av en tidig planering och grundlig inventering av stadens natur, oavsett typ av plats, kommer de värden som är höga i staden kunna sparas och möjliga intressekonflikter bli lättare att lösa än vad de är idag.

Avslutningsvis kan jag konstatera att den komplexitet som råder på markerna och att de trots allt innehåller gifter i många fall kräver en inställning om att kompromisser kan lösa det mesta. Ruderatmarken kan inte själv bära upp en stadsnatur utan det är tillsammans med andra naturmiljöer som de bidrar till en spännande, berättande och upplevelserik natur.

6.4 Vidare forskningsfrågor

Nedan följer ett antal frågeställningar som har dykt upp och som kan vara av inspiration för mig själv och andra att fundera över eller göra ett arbete kring. Många av frågorna kan dock vara av forskningsstorlek. Dessutom är det frågor som skulle ha varit bra att svara på innan frågeställningen den här studien undersökt påbörjats då många av dem spelar en avgörande roll för hur ruderatmarken och naturen i staden ska ses.

- Vad är mest natur, en förädlad tulpan i stadsparken eller en orkidé på ruderatmark? Är de av samma värde?
- Kan en stad bli mättad på invånare om man ser till att kvalitativa grönytor ska finnas i städerna och man använder sig av förtätning som tillväxtstrategi?
- Hur får man natur och kultur att samverka istället för att begränsa varandra?
- Hur ska lagar och styrmedel utformas för att ruderatmarken inte ska hamna i kläm?
- Ekosystemtjänsternas möjligheter och begränsningar.
- Hur kan framtidens naturskydd utformas för staden?
- Vad innebär en dynamisk plats? Hur kan denna utformas?
- Hur kan vi öka kunskapen om naturens betydelse i staden?
- Hur bör en värdering av natur gå till? Vilka faktorer är relevanta att se till?

7 Referensförteckning

7.1 Digitala källor

7.1.1 Digitala artiklar och rapporter

Bolund Per, Hunhammar Sven (1999) *Ecosystem services in urban areas* tillgänglig via:
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800999000130> [2012-04-17]

Boverket (2007) *Bostadsnära natur- inspiration & vägledning* tillgänglig via:
http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/Bostadsnara_natur.pdf [2012-06-11]

Boverket (2010) *Mångfunktionella ytor*, länken om boverket, webbokhandel och sedan mångfunktionella ytor, tillgänglig via:
http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2010/Mangfunktionella_ytor.pdf [2012-04-25]

Falk, Mia & Ronnheden, Johanna (2010) *Succession- Landskapsarkitekten och fyto remedieringen*, Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för stad och land, tillgänglig via:
http://stud.epsilon.slu.se/1926/1/falk_m_etal_101018.pdf [2012-04-11]

Kattwinkel Mira, Biedermann Robert, Kleyer Michael (2011) *Temporary conservation for urban biodiversity* tillgänglig via:
[http://dc03vg0044eu.hosted.exlibrisgroup.com/primo_library/libweb/action/search.do?mode=Basic&vid=SLUB_V1&tab=primo_central&fn=search&vl\(freeText0\)=Temporary%20conservation%20for%20urban%20biodiversity](http://dc03vg0044eu.hosted.exlibrisgroup.com/primo_library/libweb/action/search.do?mode=Basic&vid=SLUB_V1&tab=primo_central&fn=search&vl(freeText0)=Temporary%20conservation%20for%20urban%20biodiversity) [2012-05-15]

Kowarik Ingo (2011) *Novel urban ecosystems, biodiversitet, and conservation* tillgänglig via:
[http://dc03vg0044eu.hosted.exlibrisgroup.com/primo_library/libweb/action/search.do?mode=Basic&vid=SLUB_V1&vl\(freeText0\)=kowarik&fn=search&tab=primo_central&](http://dc03vg0044eu.hosted.exlibrisgroup.com/primo_library/libweb/action/search.do?mode=Basic&vid=SLUB_V1&vl(freeText0)=kowarik&fn=search&tab=primo_central&) [2012-04-30]

Lars Lönnhag (2009) *Botaniska strövtåg i ruderatmarker* tillgänglig via:
<http://www.naturskyddsforeningen.se/Regional%20Office%20Files/Kretsar%20och%20länsförbund/Värmland/Kristinehamn/pdf/jubileums-pdf/06/Botaniska%20strovtag%20i%20ruderatmiljoer.pdf> [2012-06-01]

Malmö Stadsbyggnadskontor (2010-A) *Dialog-pm: Så förtätar vi Malmö!* tillgänglig via:
<http://www.malmo.se/download/18.4d147ba1286e5bcb4800055507/Förtätning-PM.pdf> [2012-04-27]

Malmö Stadsbyggnadskontor (2011) *Naturvårdsprogram för Malmö stad – programdel* tillgänglig via: http://www.malmo.se/download/18.72bfc4c412fc1476e02800053933/Nv_programdel.pdf [2012-05-03]

Malmö Stadsbyggnadskontor (2010-B) *Naturvårdsprogram 2010 – Områdesbeskrivningar* tillgänglig via:
<http://www.malmo.se/download/18.4d147ba1286e5bcb4800014338/NVP+II+100518+låg.pdf> [2012-06-01]

Miller James R. (2005) *Biodiversity conservation and the extinction of experience*. tillgänglig via:
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169534705001643> [2012-05-03]

Naturvårdsverket (2010) *Att satsa på lokalt naturskydd- En utvärdering av kommunernas arbete med skydd av natur* tillgänglig via: <http://www.naturvardsverket.se/sv/Start/Om-Naturvardsverket/Vara-publikationer/ISBN1/6300/978-91-620-6397-9/> [2012-04-11]

Naturvårdsverket, Boverket (2006) *Förörenade områden och fysisk planering* tillgänglig via:

<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5608-5.pdf> [2012-04-02]

Regeringen (2012) *Agenda 21 – En sammanfattning*

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/86/84/6de2900f.pdf> [2012-04-22]

Sukopp, Herbert (2004) *Human-caused impact on preserved vegetation* tillgänglig via:

www.sciencedirect.com [2012-05-03]

Svenska MAB-kommittén (2005) *Vägledning för utveckling av biosfärområden och MAB-programmet i Sverige* tillgänglig via:

<http://www.nedredalalven.se/nedredalalven/filerdalalven/MAB-broschyr.pdf> [2012-04-25]

Wheather Philip C (1999) *Urban Habitats habitat Guides* London: Routledge. tillgänglig via:

[http://dc03vg0044eu.hosted.exlibrisgroup.com:1701/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=SLUB_ALEPH000394389&indx=1&recIds=SLUB_ALEPH000394389&recIdxs=0&elementId=0&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&dsent=0&tab=default_tab&dstmp=1336465446895&vl\(freeText0\)=urban+habitat+habitats+guide&vid=SLUB_V1&mode=Basic](http://dc03vg0044eu.hosted.exlibrisgroup.com:1701/primo_library/libweb/action/display.do?tabs=detailsTab&ct=display&fn=search&doc=SLUB_ALEPH000394389&indx=1&recIds=SLUB_ALEPH000394389&recIdxs=0&elementId=0&renderMode=poppedOut&displayMode=full&frbrVersion=&dsent=0&tab=default_tab&dstmp=1336465446895&vl(freeText0)=urban+habitat+habitats+guide&vid=SLUB_V1&mode=Basic) [2012-04-05]

7.1.2 Webbaserade källor

ArtDatabanken, hemsida, länken *EU-direktiv och vägledning* [online] tillgänglig via:

<http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/artdatabanken/arter/skydd-av-arter/eu-direktiv-vagledningar-uppfoljning/> [2012-04-26]

Boverket, hemsida, länken *Miljö*, [online] tillgänglig via:

<http://www.boverket.se/Vagledningar/PBL-kunskapsbanken/Teman1/Nationella-mal/Natur--miljo/Miljo/> [2012-06-11]

Länsstyrelsen, hemsida, länken *Naturminnen* [online] tillgänglig via:

http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/djur-och-natur/skyddad-natur/ovriga_skyddsformer/Pages/Naturminnen.aspx [2012-04-25]

Miljöbalken, rättsnätet, hemsida [online] tillgänglig via:

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19980808.HTM> [2012-04-11]

Miljömål, hemsida, länken *miljömålen* [online] tillgänglig via: <http://www.miljomal.nu/Miljomalen/> [2012-04-12-A]

Miljömål, hemsida, länken *Ett rikt växt- och djurliv* [online] tillgänglig via:

<http://www.miljomal.nu/Miljomalen/16-Ett-rikt-vaxt--och-djurliv/> [2012-04-12-B]

Miljömål, hemsida, länken *Giftfri miljö* [online] tillgänglig via:

<http://www.miljomal.nu/Miljomalen/4-Giftfri-miljo/> [2012-04-12-C]

Miljömål, hemsida, länken *God bebyggd miljö* [online] tillgänglig via:

<http://www.miljomal.nu/Miljomalen/15-God-bebyggd-miljo/> [2012-04-12-D]

Nationalencyklopedin, hemsida, sökord *biologi* [online] tillgänglig via:

<http://www.ne.se.lt.itag.bibl.liu.se/lang/biologi> [2012-05-31-D]

Nationalencyklopedin, hemsida, sökord *habitat* [online] tillgänglig via:

<http://www.ne.se/habitat/196640> [2012-05-21-A]

Nationalencyklopedin, hemsida, sökord *natur* [online] tillgänglig via: <http://www.ne.se/lang/natur>

[2012-04-13-B]

Nationalencyklopedin, hemsida, sökord *ruderatmark* [online] tillgänglig via:

<http://www.ne.se/ruderatmark> [2012-05-21-C]

Nationalencyklopedin, hemsida, sökord *marksanering* [online] tillgänglig via:

<http://www.ne.se.litag.bibl.liu.se/marksanering> [2012-05-31-E]

Naturvårdsverket, hemsida, länken *Bisfärområden* (online) tillgänglig via:

<http://www.naturvardsverket.se/Start/Naturvard/Skydd-av-natur/Biosfaromraden/> [2012-05-22-I]

Naturvårdsverket, hemsida, länken *Detaljplanen och Artskyddet* [online] tillgänglig via:

<http://www.naturvardsverket.se/Handbocker/Artskyddsforordningen/Verksamheter/Detaljplaner-och-artskyddet/> [2012-04-26-A]

Naturvårdsverket, hemsida, länken *Ekologisk kompensation* [online] tillgänglig via:

<http://www.naturvardsverket.se/Start/Naturvard/Skydd-av-natur/Ekologisk-kompensation/> [2012-04-24-B]

Naturvårdsverket, hemsida, länken *EU:s miljöbestämmelser* [online] tillgänglig via:

<http://www.naturvardsverket.se/Start/Lagar-och-styrning/Lag-och-ratt/EUs-miljobestammelser/> [2012-04-23-C]

Naturvårdsverket, hemsida, länken *Fridlysning* [online] tillgänglig via:

<http://www.naturvardsverket.se/Start/Naturvard/Biologisk-mangfald/Artskydd/Fridlysning-/> [2012-04-24-D]

Naturvårdverket, hemsida, länken *Internationella miljökonventioner* [online] tillgänglig via:

<http://www.naturvardsverket.se/Start/EU-och-Internationellt/Internationella-miljokonventioner/> [2012-04-13-E]

Naturvårdsverket, hemsida, länken *Länsstyrelse* [online] tillgänglig via:

<http://www.naturvardsverket.se/Handbocker/Artskyddsforordningen/Myndigheter/Lansstyrelsen/> [2012-04-24-F]

Naturvårdsverket, hemsida, länken *Naturreservat* [online] tillgänglig via:

<http://www.naturvardsverket.se/Start/Naturvard/Skydd-av-natur/Naturreservat/> [2012-04-24-G]

Naturvårdsverket, hemsida, länken *Skydd av natur* [online] tillgänglig via:

<http://www.naturvardsverket.se/Start/Naturvard/Skydd-av-natur/> [2012-05-17-H]

Regeringen, hemsida, länken *Agenda 21 under hållbar utveckling* [online] tillgänglig via:

<http://www.regeringen.se/sb/d/6936> [2012-05-08]

7.1.3 Muntliga källor

Blom, Göran, Enheten för styrmedel naturresurser och kretslopp, Naturvårdsverket, e-post, 2012-04-24

Lieberg, Mats, Professor i landskapsplanering, på område Landskapsarkitektur, SLU, Alnarp, föreläsning: "Strategies and Methods in Social Science Research", 2012-03-27

7.2 Tryckta källor

7.2.1 Böcker

Geijerstam, Jan af (2008) Red. Jan af Geijerstam. *Inledning. Sverige och den högindustriella epoken ur Industriland, tolv forskare om när Sverige blev modernt*. Stockholm: Premiss förlag, sid. 22.

Gilbert, O. L (1989) *The Ecology of Urban Habitats*. London, New York: Chapman and Hall Ltd.

Hough, Michael (1994) Red. Platt, H. Rutherford, Rowntree, A. Rowan, Muick, C. Pamela. *Design*

with *City Nature: An Overview of Some Issues* ur *The Ecological City*. Massachusetts: The University of Massachusetts Press, sid. 40-48.

Ilshammar, Lars (2008) Red. Jan af Geijerstam. *Det industriella tjänstesamhället* ur *Industriland, tolv forskare om när Sverige blev modernt*. Stockholm: Premiss förlag, sid. 247-271.

Mårland, Erland (2008) Red. Jan af Geijerstam. *Industriland, tolv forskare om när Sverige blev modernt*. Stockholm: Premiss förlag, sid. 224-241.

Patel, Runa, Davidson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Smith, Thomas M, Smith, Robert Leo (2012) *Elements of ecology*. Willard: R.R Donnelley. Pearson.

Svensson, Birgitta (2001) Red. Fredrik Sjöberg. *Naturen sociala natur – ur Vad ska vi med naturen till?* Nora: Bokförlaget Nya doxa, sid. 70-76.

Uddenberg, Nils (2001) Red. Fredrik Sjöberg. *Vad ska vi med naturen till? -ur Vad ska vi med naturen till?* Nora: Bokförlaget Nya doxa, sid. 9-13.

Wilson, Edward O. (1984) *Biophilia*. Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press.

Ödman, Ella, Bucht, Eivor, Nordström, Maria (1982) *Vildmarken och välfärden*. Stockholm: Liber förlag.

7.2.2 Tidskrifter

Alberti, Marina m.fl (2003) Integrating Humans into Ecology: Opportunities and Challenges for Studying Urban Ecosystems, *BioScience*, årg. 03, nr. 12, vol. 53, sid. 1169-1179.

Brogan & Partners (1997) Turning Brownfields Green, *Environmental Health Perspectives*, årg. 105 nr. 7, sid. 693.

Denker, Oloph, (2012) All biologisk mångfald räknas, *Biodiverse*, årg. 11 nr. 3, sid. 10-11.

Schriner, Jim (1998) Economic Development, *Industryweek*, 2 mars, sid. 18.

Preston, Mark (2003) Greening Brownfields, *American City & County*, nr. November, sid. 26.

Voyels, Bennett (2006) Will The Brownfields Bloom?, *NREI*, nr. juni, sid. 31-34.

8 Bilaga

8.1 Intervju – Mats Wirén Malmö stad Gatukontoret

Fråga: Inventerar ni flora och fauna på nedlagda exploaterings projekt?

Svar: Inte som rutin men vi gör det ibland, absolut. Vi har haft en del där vi ibland beställer inventeringar utifrån, ibland själva. Vi har naturvårdsprogrammet där kommunens områden med höga naturvärden tas upp. Men de inventeringarna är inte alltid jättegrundliga utan har gjorts ett par eller en gång. Sen har vi också *Skånes flora* till hjälp. Intresset för soptippar och ruderatmarker är rätt stort så där får vi också hjälp och tips utifrån. Artportalen hjälper också till. Så vi hämtar in information som vi hittar från olika källor. Sen ibland, det är väl kanske exceptionellt, så har vi inför bildande av naturreservat beställt massor av inventeringar för att ta reda på och vi sa vad som fanns i området. Det är grundligt gjort.

Fråga: Vilken storlek på områden inventerar ni på? Finns det en minimum storlek ni inventerar på?

Svar: Nej, det beror helt på. Sen är de här ytorna, det beror lite på syftet. Ibland får vi in information om att det finns vissa saker på en viss plats och då vet vi om det. Sen kan det vara så att vi vet om att ett visst område ska exploateras och vi förstår att man kan spara på en viss ruderatmark så görs inventeringar. Tyvärr är det ofta så att ruderatmarker försvinner. När det handlar om industri- och järnvägsmarker har man inte så stort intresse av att spara dessa och det är synd eftersom de har stora värden. Men vi t.ex. en ruderatpark som vi planerar nere i hamnen. Och det är ju intressant för det var ca 12 år sedan jag började använda ordet ruderat och då visste ingen vad det betydde men idag tycker jag de flesta vet vad det är. Så att istället säga skräpmark finns det bättre ord. Hänsynen till industrimarken är väl sådär, jag hade gärna sett den som lite bättre och exklusivare. Det är en trög process men man får arbeta sig långsamt framåt.

Fråga: När i planeringen kommer frågan om befintliga naturvärden på platsen in?

Svar: Ja, vi har ju naturvårdsprogrammet att följa och det ska stå men jag tycker att man helt generellt när det gäller natur och det gröna kommer in alldeles för sent i processen. Ibland väntar man till och med till MKB och då är det mer eller mindre färdigt i många fall. Jag hade gärna sett att rutinerna i kommunen hade varit lite bättre gällande inventeringar. Ofta blir det uttryckningar, ”oj, vi ska exploatera här, finns det något av värde?” Då gäller det att rycka ut och försöka skydda det mest värdefullt, ofta äldre träd, men så är husen redan ritade och då är det enklare att fälla träden än flytta om husen. Och det är synd. Planeringsrutinen kunde gott ha varit bättre.

Fråga: Vad händer när ni upptäcker biologiska värden på marken som du anser värda att bevara?

Svar: Det beror på. Jag strider för dem. Ibland lyckas man, ibland finns det inget man kan göra åt. Ibland finns det inget intresse eller så prioriteras andra värden än de gröna. Det gäller att givetvis att förankra och ha en samsyn och det gäller att få med sig sina chefer och politiker.

Fråga: Hur värderar man då marken? Hur sätter du ett värde vilket biologiskt värde den har?

Svar: Jag tycker det är svårt att sätta siffror och ekonomiskt värde enligt fasta mallar. Jag gör en bedömning av vad vi har lite av i kommunen och vad vi saknar. Jag tittar inte bara på det biologiska utan också det rekreativa och människans hälsa. Och ska vi exploatera och sparar vi 50-100 år på att bevara stora träd istället för att plantera nya pinne-boll träd som ska stå i 20 år innan de ser något ut

ser jag på både de rekreativa och biologiska kvaliteterna. Ofta är det så att jag försöker spara så mycket träd och buskar som möjligt för att spara tid. Men det är ju också så att det är gamla träd och det har vi väldigt lite av. Det är speciella träd, växter eller mark som vi har väldigt lite av, som t ex ruderatmark, som jag ofta försöker pusha för, för att skapa en stor variation av miljöer. Malmö stad har en vision om att ha en stor variation av områden. När det finns risk att natur försvinner handlar det om att försöka skydda eller kompensera. Men det finns ingen lag som säger att kompensation måste göras.

Fråga: Vilka är de värden som måste bevaras? Vanligaste?

Svar: Enklast är stora gamla träd för det förstår gemene man. Däremot, halvupp vuxna träd och buskar har man inte alls samma respekt för och värderas inte lika högt, vilket de borde göra. Sen är det vissa växt- och djurarter man kunde pusha för att de finns där och vara rädd om. Men allt är en avvägning av hur stora exploateringsintressena är och är det så att byggbolagen och kommunen ser stora ekonomiska vinster på ett område jämfört med ett annat är det väldigt svårt att få igenom sådana saker.

Fråga: Det finns ju vissa lagar och skydd som hjälper?

Svar: Ja, men inte i staden. Det är svårt. Jag hade t. ex kontakt med länsstyrelsen då jag hade en äng med fridlysta gullvivor som skulle exploateras. Och svaret jag fick var att ”ja, men vi vet inte om det är inplanerat” och jag svarade ”nej, det vet inte jag heller men oavsett är det en fridlyst växt”. Men beskedet var att kommunen får göra vad de vill med platsen, däremot får inte privatpersoner plocka dessa. Fridlysningslagen fungerar lite märkligt.

Fråga: Bör man bevara ruderat natur i staden?

Svar: Ja, av två anledningar dels för naturens egenvärde och dels för människorna i staden. För egenvärdet har vi ju Rio- konventionen och andra avtal har vi sagt att vi inte ska vara bidragande till att arter försvinner. Och ruderatmark innehåller ofta unika arter och är en ovanlig biototyp så bör de skyddas. Det är en värdefull stadsbiotop. Staden är ju rik på många olika typer av biotoper men just ruderatmark har man liten förståelse för att de är så värdefulla. Däremot innehåller de ofta väldigt unika arter eftersom de har så tuffa krav och miljön innebär specialiseringar för att klara sig. Artmångfalden i en stad är viktig men den har också ett rekreativt värde och naturen erbjuder också ekosystemtjänster som det är dålig kunskap om. De är något vi bör jobba med överlag i hela Sverige men också i kommunerna. Däremot är kunskapen så låg i kommunerna inom området så där behövs en utveckling. I det finns en bra bild av vad naturen kan erbjuda människorna. Men man måste passa sig från att säga utnyttja eftersom det är ett negativt ord. Det handlar om vad naturen kan ge människorna. TEEB- nätet, ger en klar bild vad som gäller för städer. Det ger ett svar varför vi bör skydda dessa miljöer, dels kan det handla om regional betydelse men också globalt. Andra anledningar att spara naturen handlar om människors hälsa, medicin, och att gå i en ruderatmark har ett stort allmänintresse. Det finns många fina exempel på ruderatmark som blivit populära parker. Se bara på Südgelände i Berlin som är en gammal järnväg. Samma sak gäller Ruhr-området- Emscher Landschaftspark. Synen på ruderatmark har ändrats. Förr såg man det endast som något människoskapat och ingenting värt att bevara.

Fråga: Hur skyddar man den ruderata marken? Vilka skydd finns att tillgå?

Svar: Vi har naturreservat och riksskydd i form av nationalparker, biotopskydd till landsbygden men i staden tillämpas oftast detaljplanen och att mark kartläggs som natur i den. Det kan vara

vilken natur som helst. Det finns ett par ruderatmarker som är på gång. Vi ska exempelvis bygga upp ett kalkstråk som ska designas. Man kan alltså både bevara eller skapa nytt.

Fråga: Hur påverkas egentligen en ruderatmark om omgivningen exploateras?

Svar: Det kan många gånger ge negativa effekter. Det kan se likadant ut, man måste ju sköta en ruderatmark men flora och fauna påverkas av det som finns runt omkring. De växter och djur som växer på ofta karga landskap kräver stora ytor men sen finns det ju även växter och djur som klarar av situationen. Det finns vissa insekter som behöver mycket små ytor för att klara sig. Det kommer också ett tillflöde av andra arter beroende på vad som finns runt omkring. Ofta är det industriområden som ska exploateras. Det handlar då ofta om ganska stora områden och sparar man då bara en liten plätt så kommer konventionella parker sprida in sina arter eller så rastar man hunden där osv. Det finns flera faktorer som kan hota marken.

Fråga: Det pratas mycket om dynamiska platser och dynamiska skydd? Är det något ni förhåller er till?

Svar: Allt utvecklas, allt är dynamiskt. Man arbetar med skötselplaner och när man arbetar med denna är man medveten om att platser förändras. Det handlar till stor del om vilken status man vill att området ska ha. Ruderatplatser är intressant i den synvinkeln för där kan man låta en plats växa igen i tio år och sedan stör den våldsamt. Det blir då en dynamisk karaktär på området. Vi går in och restaurerar vissa platser och stör ex kalkområdet i Limhamn. Det blir bra studieobjekt. Det är något vi borde göra mer, studera det vi gör.

Fråga: Hur styrs och kontrolleras ni av länsstyrelsen och Naturvårdsverket?

Svar: Ganska dålig. Kommunen sitter sällan i dialog med dessa. Handlar det om riksintressen är länsstyrelsen med men när det är fokus på mindre platser så som ruderatmark är de inte särskilt intresserade. ÅGP-arter, Natura 2000 arter mm är intressant för länsstyrelsen. Sen går ju alla handlingar på remiss till länsstyrelsen och där är en dialog. Sen har jag personligen dialog med dem med t ex grönfläckig padda. Det är i stort sett upp till kommunen att söka kontakt med länsstyrelsen såvida det inte är av riksintresse. De kommer inte och säger till att kommunen borde se över sin natur eller att det där området är intressant. Principerna fungerar bra, däremot reagerar man på när det gäller byggplaner och exploatering är varför de inte säger nej i vissa lägen. Det kan förvåna ibland.

Fråga: Hur har det blivit på kommunen efter att ni får utfärda naturreservat?

Svar: Ett par reservat har bildats. Det har blivit enklare att inrätta naturskydd. Men det kan också leda till att naturvärden som, om de skulle skyddas som riksintresse, inte får ett lika starkt skydd som de skulle kunna få om länsstyrelsen var med i processen. Det som vi på kommunen dock kan göra när det kommer till kommunala skydd är att gå in och göra ändringar i skötselplanen om förutsättningar på en plats skulle ändras utan att länsstyrelsen behöver vara med.

Fråga: Hur har synsättet till varför ett reservat bildas ändrats sedan ni fick mer ansvar?

Svar: Det kan vara mer regional och det är mer lokala värden som skyddas som gagnar Malmöregionen och som förmodligen inte annars hade skyddats. Det blir mer reservat och starkare skydd i kommunerna när de får fatta besluten vilket är positivt.

Fråga: Hur motiverar ni för bevarande av naturvärdena?

Svar: Det är lite olika. Det är lite som jag svarat på innan. Det är naturens egenintresse och rekreationen. En sak som är enkel är att vi i Malmö har så lite natur så att skydda de värdena är ett starkt argument. Men då kan få kommentaren ”det räcker väl med en detaljplan” men vi brukar försöka få reservat eftersom vi vet att det är ett starkare skydd och är svårare att bryta. Men där går åsikterna lite isär, vissa vill kunna bryta ett avtal lite lättare för att inte låsa upp sig medan vissa anser det motsatta.

Fråga: Vems ansvar är det att bevara ruderatmark så att de inte hotas av exploatering och ekonomi?

Svar: Staden har ett ansvar att bygga en välmående stad där människorna och naturen mår bra. En frisk stad helt enkelt. Det borde vara ett motto. Men sen kan man ju undra om exploatering som ett egenintresse (ett starkt sådant) och att Malmö ska öka i antal människor verkligen är det bästa. Staden har alltså ansvaret att se till att även ruderatmarken och natur finns kvar. Man borde ta ett större ansvar för det gröna i staden i politiken. Intresset för det lilla gröna vi har borde vara större.

Fråga: Vilka konflikter är det du får möta? I så fall vilka?

Svar: Det är främst exploateringen.

Fråga: Varför?

Svar: Det finns en stark vilja att Malmö skall öka sin befolkning vilket också innebär en ökad exploatering och i dag är inriktningen bland annat förtätning. Jag är inte helt överens, inte helt säker på, att det är bra för det gröna. Jag är inte mot exploatering men det är oerhört viktigt att man bygger smart. Viktigt är att tänka långsiktigt och ha en humanistisk syn. Man ska se helheten och inte förringa naturen. Just nu finns det en trend till att tro att man kan ersätta gröna ytor på marken med gröna tak och väggar. Det är helt fel enligt mig. Man gör idag vad man kan för att krympa de gröna ytorna och så hittar man på massa idéer som ser bra ut på papper, kvadratmeter och i siffrorna och så men i verkligheten inte alls har samma kvalitet. Saneringen är också ett hot på grund av av den rådande miljölagstiftningen. Vi förstör huvuddelen av den ruderatmark vi har på grund av sanering. Brister i kommunikation och rutiner kan ibland leda till missförstånd. Kompromisser är ett faktum. Ibland är miljökraven för höga. De hotar nämligen ruderatmark. Man kan gå in varsamt i ruderatmark och restaurera men det är en kostsam grej. Där skulle man kunna möjliggöra, om ruderatmarksmaterial finns att tillgå kunna återskapa liknande miljöer. Man återfår inte samma flora, tar bort det kulturhistoriska och det tar rätt många år innan man får tillbaka samma kvaliteter men kan vara ett sätt att bevara mängden ruderatmarken. Ett annat problem med ruderatmarker är att många har besprutats för att hålla växter borta och så slutar man vilket gör att det växer igen. Man kan tyvärr inte gå runt med gift och spruta. Kanske är kraven lite höga ibland men vi kan heller inte gå runt med gift i marken utan det krävs rätt hantering. Vi kan inte ha gifter som sprids ut i havet och så men det krävs en diskussion med miljöförvaltningen och kompromisser. Om man ser till kvaliteterna på platsen och dess funktion kan man i vissa fall ha lite överseende med gifterna i marken. Det beror på funktionen. Diskussionen krävs men det blir lite alltför ofta schablonmässigt och så sanerar man där det inte är ett behov.

Fråga: Hur ser du då på framtiden?

Svar: Både positiv och dyster. Det känns som att just nu står vi i läget i ett stort behov av att kunskapen och förståelsen för det gröna måste öka. Däremot är ställningstagandet en annan fråga. Det saknas idag stor insikt och förståelse hos planerare och beslutsfattare om värdet i det gröna. Det

saknas också insikt om vilka åtagande vi faktiskt har idag så som Rio-konventionen, Nagoya, ekosystemtjänster och sådant och hur vi inte prioriterar dessa värden ex ruderatmark så som vi kunde göra. Man prioriterar andra frågor före. Det är helt klart en intressekonflikt. Ett av de största hoten idag är att när vi sparar/skyddar natur så öppnas ögonen för andra upp och då ser exploatörerna en chans att exploatera nära naturen. Det ger ju ett fint närområde. Försiktigheten kring hur man får bygga nära dessa områden borde vara mer inarbetad. För ofta om man är oförsiktig så förstörs ofta det som skyddas. Det är en paradox när man samtidigt får ett exklusivt område och kan tjäna pengar på det och får fin utemiljö. För stort, för högt, vägar, gator, ljus mm kan störa. Här saknas också en kunskap och insikt om hur man bygger smart jämt emot det gröna. Det är väldigt känsligt ämne dock. Att bevara det gröna i ett exploateringsområde är för att man inser värdet för de boende. Problemet är då om man har ett väldigt värdefullt naturområde vill man utnyttja det för att tjäna pengar på det. Och då är det kortsiktigt ekonomisk planering. Givetvis kan det finnas positiva effekter genom att vara skyddande m.m. men man måste ha kunskap om effekterna en exploatering har i eller intill ett naturområde. Det gäller även parkområde. Man har en one-way- analys. Man ser från exploatering till det gröna och inte från det gröna till exploateringen.

Fråga: Ska man alltid se till människans behov före?

Mats svarar: Nej, det var så vi började. Det handlar både om naturens egenvärde, människans rekreativvärde eller ekosystemtjänster(rekreation, produktion mm). Jag ser det från båda hållen, men staden är människans boning. Och det är ett problem när man träffar biologer som bara ser till artbevarandet och inte alls har en förståelse för det rekreativa värdet som kan innebära att arter försvinner för att man tillåter en hög andel besökare i området. Det är en balansgång men vill man ha en befolkning som bryr sig om det gröna så får det också kosta lite.

Fråga: Kan ruderatmark blivit den nya vildmarken?

Svar: Varför inte? Kalkbrottet är ett typexempel på det. Men även en vildmark behöver störas för att inte växa igen helt. Men trots det sker störningar som inte kan styra över. Det är ett bra kriterium på vild natur.

Mats frågar: Vad är genuint? Vissa hävdar: ”Ruderatmark är inte natur” men vad är då natur?

8.2 Sammanställning för analys av intervju - mall

1. Frågan och transkriberat svar:
2. Sammanfattning av svaren jag fick under intervjun:
3. Vilka gemensamma faktorer fanns i svaren:
4. Vad kom fram under intervjun som jag inte tänkt på: